

№6(25)

середа, 26 березня 2003 року

РОМАНИ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВИК

РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ
МАНУШАНО РОМАНО НЕВІПЕ

Ціна договірнка

... Збудував я, люди, Храм оцей Високий.
В ньому Бог єдиний – то Циганське Слово...

Лекса Мануш

ГАЗЕТА ВИХОДИТЬ ЗА СПРИЯННЯ МІЖНАРОДНОГО ФОНДУ "ВІДРОДЖЕННЯ"

ЧОМУ ЗАПЛАКАЛА СКРИПКА

СОСТАР РОВЕЛАС Е ЛАВУТА

Як відомо, Леонід Кучма підписав указ про оголошення 2003-го року - Роком культури в Україні. У свою чергу губернатори областей (про столицю не будемо мову - Ю.З.) вирішили теж результативно провести його під гаслом допомоги культурі, себто тим, котрі у ній працюють, подбавши про зарплату, сплату податків та зборів до бюджетів і державних страхових фондів...

Хотілося б вірити в добрі наміри Леоніда Даниловича, коли б не голосна заява, сивоголоша 11 грудня 2002 року (напередодні початку Року культури в Україні) головою Комітету Верховної Ради з питань культури і духовності Лесем Танюком.

"Українська культура деградує", -

б'є тривогу Лесь Степанович на парламентських слуханнях "Українська культура: стан та перспективи розвитку".

Чому? А найперше тому, що показник відвідування театрів знизився і зараз становить 11 відвідувань на 100 осіб, тоді як десять років тому - 34 відвідування на 100 осіб, а двадцять років тому - 52.

Читачеві скажемо - до 1990 року щорічно в Україні знімалося до 50 повнометражних ігрових фільмів, 12-15 анімаційних і до 500 неігрових стрічок. За одинадцять років незалежності України створено лише 250 фільмів, тобто в середньому 20-25 на рік.

Ведучи мову про видання книг, Лесь Танюк обнародував такі цифри: сьогодні в Україні видається 0,36 книжки на одну людину, при цьому на одну українську книгу припадає 58 книг російською мовою. Та що там говорити: 150 українських видавництв разом за рік видають стільки продукції, як лише одне московське видавництво "АСТ".

За словами Леса Танюка, влада є байдукою до цієї ситуації. Запам'ятаймо ось таке, сказане головою Комітету Верховної Ради з питань культури і духовності естрадні зорки стають національними героями України, а звання й ордени "нерідко одержують ті, кому більше пасувало б сидіти у в'язниці".

Одначе не будемо надто зосереджувати увагу на питаннях "розовою" української культури, хіба що скажемо таке:

У районі (Хустському), де ще недавно опікувався культурною іншій начальником управління культури Закарпатської облдержадміністрації Іван Мішко, попередньо про звільнення з 1 квітня 32 бібліотечних працівників. Наразі не дуже меншими є цифри про скорє звільнення завідуючих сільськими клубами, інших фахівців...

Ромська культура не з коктейлю

За міжнародним круглим столом "Роми і ЗМІ", який проходив в Ужгороді, прозвучало сказане руба: є українська культура, є російська, але є - ромська культура!

Нічого не додаючи або ж віднімаючи від сказаного відомим представником ромської культури, зупинимо увагу на нашій темі.

А що ж відбувається у ромській культурі останнім часом? Стосовно театрального мистецтва, то маємо обнадійливу вістку. Коли говорити про колектив, який знають далеко за межами України - Київський циганський музично-драматичний театр "Романс" під керівництвом заслуженого артиста України Ігоря Крикунова (головний режисер), то влада столиці нашої держави взяла його на своє утримання з січня цього року, тобто з початку Року культури в Україні. А що це на практиці означає? Виділення з бюджету коштів на заробітну плату. Та й не лише! Працівникам театру будуть оплачуватися комунальні послуги.

За всім цим стоїть копійка, наполеглива праця колективу, який оживив на сцені чимало творів, у тому числі й "Циганську музу" Ліни Костенко, заявив про себе у кінофільмах "Циганка Аза", "Назар Стодоля", "Чардаш Монти", "Бухта смерті", спектаклях "Про що співала скрипка", "Дама з камеліями" тощо.

Отже, заслужене визнання вигороджене сторицею!

А що на периферії ромського театрального мистецтва? Бо з нього, себто театрального мистецтва, почав "бити тривогу" голова Комітету Верховної Ради з питань культури і духовності Лесь Танюк.

Закарпатська влада (за часів губернатора Геннадія Москаля) багато чого обцяла, але й досі знаходиться у підвішеному стані театральний колектив, який створив (хоч були свого часу такі тра-

диції) заслужений працівник культури України Віллі Пап (старший), відомий як організатор кількох джазових фестивалів із статусом міжнародних (на останній - запрошені виконавці з сусідніх країн "не приїхали" чи "недоїхали" через погоду)...

Той, хто взяв на себе обов'язок відродити, власне, у нових умовах незалежної України створити ромський театр у області, мусить розуміти: без підготовки власних кадрів із числа ромів усі добрі наміри головного режисера розбіються об стіну неперозуміння. Адже очікувати, що "запозичені" з місцевого обласного музично-драматичного театру актори (хай і відомі!), в кліп ока перетворяться у "ромів" - то є утопія. Треба ставити перед собою реальну мету.

На прем'єрі такої довгоочікуваної роботи закарпатських ромів-театралів довелося з сумом констатувати: "Народний артист України Анатолій Філіпов правду сказав: "Ми вам поставили ромський спектакль!"

Створити власну трупю - ось завдання. Та чи під силу воно Віллі Папу і його однодумцям?!

А на естраді (маємо на увазі великій), молоді співаки, роми за походженням, Петя Чорний і Діма Клімашенко - виконавці, яких знають не лише в Україні, а й далеко за її межами. Обидва давно могли б поміняти Київ на Москву, але робити цього, як нам відомо з перших уст, не збираються.

Наша газета знайомила своїх читачів із портретами "зірок", якими хвалиться й українська естрада. До слова, Діма Клімашенко тепер узявся до розкриттявання молодого співака Ольги Крюкової. Ще ранше він опікував дует "Алібі".

На запитання, що спонукало співака до цього кроку, він пояснив: "Було б несправедливо, якби співачка з такими вокальними даними (Ольга Крюкова - Ю.З.) залишилася без якісного музичного матеріалу".

Над одним із відеокліпів (за знімають два) працював Віктор Придувалов. За словами Діми, після першого синглу (березневого, до Свята жінок) має з'явитися альбом Ольги Крюкової.

Де б не виступав Клімашенко - в Києві, Ужгороді, Москві - аудиторії неодмінно пропонує бодай дві пісні ромською мовою. За це його люблять - і українці, і росіяни, і роми.

(Продовження на стор. 3)

Світлина Петра Ахмана

Сьогодні в номері:

Доступатися до совісті Гаранта... 8 стор.

В чії руки віддаємо ромських дітей... 3 стор.

Без глядцю на ромських проблемах 4 стор.

Хто викрав сейф із "Мельпомени"? 3 стор.

Про вірші і поета 9 стор.

РОМ-ПРЕС

Президент звернувся до народу

Тепер у нашій державі проходить обговорення звернення Леоніда Кучми до оголошеного народу. Цей сінч трансливали всі канали України. Запропонована "Політична реформа в Україні" ще більше посилює вплив Гаранта Конституції, даючи йому право розпускати парламент. Чимало з оголошеного у зверненні важко назвати чимось новим, бо зменшення кількості парламентарів з одночасним створенням другої палати в законодавчому органі - давня мрія Леоніда Кучми, як і право розпускати парламент.

Не стало найвизначнішої жінки світу

12 березня на 83-му році життя в Мюнхені померла народний депутат України, голова Конгресу українських націоналістів Слава Стецько. Лікарі не змогли врятувати життя найвизначнішої жінки світу, борця за Українську самостійну соборну державу.

Ім'я Слави Стецько є символічним. Вона боролася проти тоталітарного радянського режиму, була президентом Антибільшовицького блоку народів. До рідної України повернулася на початку 90-х років і продовжувала боротися за кращу долю українського народу.

Далай Лама і 8 квітня

Добрим жестом, що символізує симпатію і підтримку ромського народу, його високість Далай Лама, духовний лідер Тибету, лауреат Нобелівської премії за мир, запалить свічку в честь Ромського національного дня. Вранці 8 квітня його високість увійде до центрального храму в м.Дхарамсали (Індія) і запропонує ченцям молитися за мир і єдність всього світу.

Свічка Далай Лама буде однією з перших у церемонії святкування Ромського дня у світ.

Пропозиція щодо участі Далай Лама у святкуванні була запропонована Яном Хонкоком, членом правління і представником США у Ромському Національному Конгресі, під час зустрічі у березні цього року у Дхарамсали.

Роми Європи проти

"Ми, роми, котрі проживаємо у Європі протягом багатьох століть, ніколи не розпочинали воєн, ми, хто найбільше постраждав, ніж інші народи під час Голокосту, вільні роми Європи, зараз голосуємо проти війни в Іраку."

Студентська ромська організація Болгарії, проект "Права людини", м.Софія.

Представники ромських організацій - на зустрічі в Женеві

21 березня у Женеві (Швейцарія) MOM (Міжнародна Організація з Міграції) провела робочу зустріч із представниками ромських організацій Європи, котрі є учасниками соціально-гуманітарного проекту, який було розпочато ще у вересні 2002 року. Він передбачає охорону здоров'я, соціальну допомогу, правозахист тощо. MOM у такий спосіб намагається реально поліпшити життя ромів.

На зустрічі були присутні представники 23 організацій Європи та Америки. Україну представляв голова Асоціації "Єдність" Аладар Адам.

Львівські депутати відмовилися від їжі

60 депутатів Львівської обласної ради відмовилися від безкоштовних обідів на користь дітей-сиріт і ветеранів ОУН-УПА. До слова, харчування депутатів обходиться у близько 100 тис. гривень на рік. Похвальна така ініціатива депутатів.

Чи буде контроль за "неконтрольованою міграцією"?

Комітет Верховної Ради України з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин висунув на обговорення в парламенті проект Закону "Про Державну міграційну службу України".

Голова комітету Геннадій Удовенко вважає, що проблема "неконтрольованої міграції" в Україні загострилася. Зросли спроби використання транскордонною злочинністю каналів нелегальної міграції для торгівлі людьми та зброї.

У проекті Закону, що розглядається, чітко визначені завдання органів державної міграційної служби, діяльність яких спрямована на забезпечення реалізації державної політики у сфері міграції та громадянства.

До вбивства Гонгадзе причетне Міністерство внутрішніх справ

Після обнародування результатів швейцарської експертизи мати Георгія Гонгадзе визнала, що "тарашанське тіло" належить її синові. "Я повинна поховати його й виконаю свій християнський обов'язок", - сказала Леся Гонгадзе. Генеральний секретар міжнародної організації "Репортери без кордонів" Роберт Менар, після того, як ознайомився із матеріалами слідства та зустрівся з Генпрокурором Піскуном і заступником Генпрокурора Віктором Шокіним, заявив: "Основна версія слідства у справі Гонгадзе полягає в тому, що до вбивства журналіста причетне Міністерство внутрішніх справ України." На прохання Мирослави Гонгадзе пан Менар подав клопотання про допит колишнього Генпрокурора Михайла Потебенка.

Гонгадзе, нарешті, поховали у Львові.

РОМСЬКИЙ ФЕСТИВАЛЬ

Організація "Романо рат" проведе 22-25 травня 2003 року в Берліні у центрі Світової культури такі заходи:

Європейський ромський фестиваль в якому візьмуть участь представники 14 європейських країн.

Лінгвістичний симпозиум, на якому будуть представлені кафедри ромської мови і культури європейських університетів Парижа, Трієста, Бухареста, Праги, Нітри, які розкажуть про свою діяльність та перспективи ромології. На симпозиумі розглядатимуться такі теми: "Що таке ромологія", "Вивчення і теми дослідження видатних ромологів з Парижа, Трієста, Бухареста, Праги, Нітри", "Диференціаль і стандартизація ромської мови", "Цінність ромської мови для розвитку ромської нації", "Чи можливо перебороти занедбаність ромології в Німеччині", "Відкриті питання та невирішені проблеми наукових досліджень в ромології".

Конференція з ромського Голокосту

"Романо рат" проведе зустрічі з наго-

ди створення 60 років тому концентраційного табору Аушвіц-Біркенау і 50-річчя смерті Джанго Рейнгарда, відомого ромського музиканта. На відкритті фестивалю буде присутній Герхард Шредер - канцлер ФРН.

На конференції з ромського Голокосту будуть розглядатися такі теми:

"Концентраційний табір Аушвіц-Біркенау в історії ромів і сінті", "Залови колишніх ув'язнених концтаборів Аушвіц, Аушвіц-Біркенау, Берген-Белзен", "Старі і нові документи з ромського Голокосту", "Голокост у піснях і музиці", "Голокост в літературі і кіно", "Пам'ятник жертвам Голокосту ромам і сінті у Берліні", "Про Голокост ромів і сінті у шкільних підручниках та енциклопедіях", "Фонд "Пам'ять, відповідальність і майбутнє" і фонд "Майбутнє, їхня відповідальність і обов'язки у майбутньому ромів і сінті", представлення передруків видання "Zigener Buch" ("Циганська книжка") про ромів і сінті, котрі загинули під час Голокосту.

Міжнародна мережа ромських жіночих організацій (Швеція)

У першій декаді березня 18 європейських ромських жіночих організацій у Геттерборзі створили нову мережув'язку для любов'язання діяльності уряду з поліпшення умов проживання і для боротьби за права ромських жінок.

У своїй публічній акції ця мережа видала відкритий лист, де протестує проти насильної стерилізації слов'язких ромок. У листі стверджується, що слов'язкі поліцейські залюкують ромських жінок під час розслідувань. "Мережа" збирає разом всю жіночу діяльність, яка охоплює ромів і сінті з усієї Європи, і є першою організацією такого типу. Вона розпочалася з нагоди міжнародного жіночого дня 8 Березня як символ рішучості ромських жінок усієї Європи працювати разом. Рішення створити подібну мережу було прийнято ще у Відні у листопаді 2002 року для розгляду здоров'яз ромських жінок у Європі. Віденська зустріч була профінансована трьома відомими європейськими структурами. Очолує нову мережу Сарая Пост

з Швеції та інші члени комітету з Болгарії та Македонії.

Проблема ромських жінок та тих, хто кочує, неодноразово ставилася на порядок денний європейських структур. Зокрема, питання міграції ромів, сінті та кочівників з східноєвропейських країн до країн ЄС.

Мережа організацій також наголосила на те, що бідні ромські жінки мають погане здоров'яз. Дослідження, що проводилися комісією національних меншин, довело, що умови проживання ромських жінок і вірогідність їх життя на 10-17 років менша, ніж іншого населення, навіть у таких високорозвинутих країнах, як Ірландія. Дитяча смертність серед ромів Болгарії у 7 разів вища, ніж серед представників титульної нації.

Причиною цієї кризи є погані житлові умови, що викликані соціальними умовами і дискримінацією. Учасники Віденської та Страсбурзької зустрічей говорили, що ці умови проживання жінок і дітей призводять до необхідності госпіталізації, але останні через ряд причин відмовляють їм в лікуванні.

Проект "Права людини"

6 березня 2003 року в Софії

учасники тренінга з ромського політичного управління, який організований за проектом "Захист. Права людини", провели навчання. Створено національну Ромську Асоціацію експертів з етнічних і демографічних проблем у Болгарії. Засновник - члени Асоціації - це місцеві і регіональні експерти, і роми, працівники урядових структур, міністерств і відомств. Мета Асоціації - координація зусиль для виконання етнічно-демографічних питань на місцевому та національному рівнях, програми рівноправ'яз і інтеграції ромів у болгарське суспільство, прийняття урядом Болгарії у 1999 році, підтримка зусиль органів місцевого самоврядування у цьому напрямі, поліпшення уніфікованих законодавчих актів парламенту, робота експертів з етнічних і демографічних питань в Болгарії, реальна роль у прийнятті рішень у виконанні вказаної програми.

Міжнародний ромський день у Стамбулі

Ромські організації Стамбула разом з англійською церквою проведуть свято у цьому місті.

Ромські етнічні групи в США

Практикантка Колумбійського університету Адріана Гельбг і цілий рік працювала у газеті "Романі Я".

Хоча зараз вона проживає у Нью-Йорку, але продовжує надсилати матеріали до нашої газети. Пропонуємо читачам інформацію про етнічні ромські групи, які зараз проживають у Сполучених Штатах Америки.

Ромнішел або Ромні - прибули з Англії у 1850 році й займаються продажем коней, хоча до Першої світової війни вони плели кошики, робили меблі з дерева і ворожили. Почали про них писати у 1880-1920 роках. Нючо не згадується про них із 1980 р. Їх називають "англійські цигани" (англоромани). Їхня мова - це змішана ромська. Але структура

ближча до англійської граматики.

Роми. Вони прибули з Сербії, Росії, Австро-Угорщини у 1880-1914 роках, коли зменшився наплив іммігрантів до Америки. Її роми працюють з міддю, їхні виробі надходять у індустрію (машинерія в пекарнях, пральнях). Жінки ворожать у містках. Їх називають Nomads, Coppersmiths, Vlach (волохи, ковічники або пі, хто працює з міддю).

Black Dutch (чорні голландці) - прибули з Німеччини. Називають їх чікенерс (від слова zigeners). Асимілювалися з ромнішел і до нині займаються кіньми, плетуть кошики на продаж в Пенсильванії, де живуть поряд із амиш і менонітами (німецькі релігійні секти).

Лудар - "румунські роми", у

США прибули у 1880-1914 роках. Частина походила з північно-західної Боснії. Займалися тваринництвом. Про них трохи згадано в 1902 р. Мова лударів близька до румунської. Їх у літературі часто називають урсарі.

Мадярські роми - музиканти, вперше згадані в 1921 році. Жили часто в мадярській і слов'язькій діаспори в США.

Ірландські Тревелерс (Travellers - кочівники). З'явилися у США в 1850-1900 роках. Займалися кіньми і ослами. Теж називають їх tinkers "тинкерс" (хтось, хто все молотком б'є).

Шотландські Тревелерс - згадані вперше у 1850 році, хоча уже були згадки у XVIII столітті. Іммігрують постійно, часто курсують між Шотландією і США. Сфера діяльності - коні та малий бізнес.

Підготувала Адріана Гельбг, м. Нью-Йорк

В ПОШТИ "РОМАНИ Я"

У Болгарії з квітня 2002 року, згідно з національною ліцензією, ведуться трансляції TV передач на республіканському каналі. Частково ці передачі транслюються і за супутниковими каналами.

З грудня 2002 року розпоча-

лися трансляції ромського радіо Болгарії, яке працює щодня цілодобово. Слухачі можуть почути новини з відусіль, інформації з життя ромських громад, а також, що нового відбувається у музичному та культурному житті ромів.

Спочатку транслявання передач мало певні проблеми через

відсутність ромських журналістів. А гаджод, котрі працювали на ромському радіо, не завжди правильно розуміли проблеми ромських громад. На сьогодні на TV працюють 15 кваліфікованих спеціалістів.

Для "Романі Я" шеф-редактор TV Roma Bulgaria Петар Стефанов

ДУМКИ ВГОЛОС

Пе-да-го-гі-з-но?

або В ЧІЙ РУКИ РОМИ ВІДДАЮТЬ СВОЇХ ДІТЕЙ?

Виршила неодмінно заїхати в Мукачівську ЗОШ І-ІІ ст. № 14, повертаючись із відраджень. Про це просила своїх колег - заступника голови обласного культурно-просвітнього товариства "Романі Яг", заслуженого працівника культури України Ернеста Бучка та голову обласного молодіжного товариства "Романі Черхень" Мирослава Горвата. Хотілося вручити учням початкового класу єдине ромське українське видання (в області й не лише, якого є редактором) - журнал "Кгаморо" ("Сонечко"). У черговому номері чи не сторінка - розповідь про вихованців школи та її цей навчальний заклад.

Директора в кабінеті не заста-

го часу побували в навчальному закладі й навіть його найменшого вихованця фотографували.

Яким, можна тільки уявити, був подив, коли відповідальна працівниця дирекції, а через якийсь час і сам директор сказали: не будуть розмовляти з журналістами "Романі Яг", давати їм будь-яку інформацію, бо вже мали неприємність: мовляв, написали таке, що довелось письмово пояснювати в міськво. Аби якось "розрядити" напружену обстановку, поцікавилися, чи є в школі мовліди педагоги та попросили засвітли найкращих дівчат-ромок - газета веде конкурс "Ромська красуня". А ще запита-

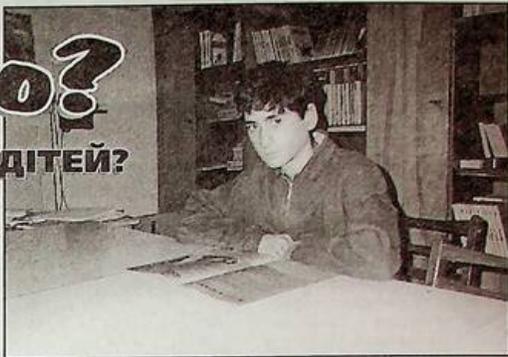
клав (герой публікації журналу був відсутній з поважної причини - Дені щось там, здається на змаганнях захищав), а також попросив дозволу під час перерви зняти для газети краєсунь... "Ми проти, аби якусь із дівчат виділяли й казати, що вона гарніша за подругу... - то заступник директора мовила. - Вважаю: не-пе-да-го-гі-з-но."

Ясна річ, мої колеги знизували плечима, зокрема пан Ернест Бучко, який зустрів школяра - продовжувача традиції ромських музикантів - одного з династії Шіваків - його на наше прохання поклікали.

Згодом, коли заступнику директора розказала, що пан Ернест, як і Мирослав - не газетяр, вони не причетні до "опечатки" в "Романі Яг" (лише це й було в газеті) вона продовжувала настоювати на своєму: газетярів воліють не бачити в школі...

Дорогою в Ужгород не я їх (не педагогі і не журналіст) заспокоювала, а вони мене - і пан Ернест - музикант, який з відомим колективом здійснив гастролі, пропагуючи ромське мистецтво, а також твори вітчизняних українських, російських композиторів, світових - подорожував від Ужгорода до Дксона - і пан Мирослав, заспокоювали: "Треба й нашим товариствам більше думати, в чій руці віддаємо ромських дітей..."

Ще у школі з'ясували: серед педагогів - жодної ромки. І це при тому, що в місті є педучилище, й школа здійснила не один випуск.

Що педагогічно, а що - ні? "Опечатка", як кажуть, висвітлює багато чого. Що за "опечатка"? - передбачаю закономірне запитання. А технічна.

Ясна річ, і ми про це говорили представнику дирекції, - прикро. Але не смертельно. Та й хіба в міськво (Мукачівському) працюють такі тугодуми?.. Адже це місто обласного підпорядкування мало б звертати увагу не стільки на єдину технічну "опечатку" в публікаціях газети "Романі Яг" (нині з статусом всеукраїнської), як на те, як навчають ромських дітей педагогі. І чи не є та "опечатка" - лакмусовим папірцем, який висвітлює картину діяльності тих, хто навчає ромських дітей, себто педагогів. Врешті, й тих, хто ними керує. Подумаймо й задумаймося.

До речі, передворічний календар (що у "Романі Яг") вишов із світліною, на якій Росаліна Грицаєнко - переможниця конкурсу "Міс Чарівність" ЗОШ № 1 м.Золотоноша Черкаської області. Педагогі Золотоноші, виходить, навіть самі перебували серед організаторів конкурсу краєсунь!

А що кажуть у згаданій школі? Я далека від того, що більшість їх поділяють думку дирекції. Однак... Мовчав. А що ж їм робити. Відомо, чим закінчуються конфлікти, навіть ті, які, наче ракова пухлина, потребують хірургічного втручання.

Приїзд у школу в Мукачєво - привід для роздумів.

Перше. Надмірна зарозумілість педагогів шкідлива не тільки для них, а й вихованцям цієї школи. Друге. Під "бокком" Мукачівської ЗОШ І-ІІ ст. № 14 - педагогічне училище. Невже школа так і не виховала жодного випускника, який став би там навчатися. Кому наразі думати, як не педагогам, про те, чи приймуть у школи, ромські дитсадки свої вчителі, вихователі.

Юліанна Камська

Від редакції:

Сподіваємося на продовження теми. Запрошуємо до розмови педагогів, батьків, працівників відділів освіти. Обіцяємо дати "зелену вулицю" найкритичнішим, найпроблемнішим статтям, кореспонденціям.

На світлинах Мирослава Горвата: в учительській; майбутній музикант (з великої родини Шіваків) поки що за партю.

ли - двері були на замку. Отож заглянули в учительську. Сказали (жартівливо), що шукаємо одного з колишніх першокласників, аби вручити йому часопис. Адже сво-

ли - як розвивається ромське музичне мистецтво у школі? Які наявні музінструменти?

Наш фотомайстер Мирослав таки засвітлив групу педагогів початкових

ЧОМУ ЗАПЛАКАЛА СКРИПКА СОСТАР РОВЕЛАС Е ЛАВУТА

(Закінчення. Початок на 1 стор.)

Проведення в столиці України фестивалю "Амала-2000", а також наступних, сприяють не лише тому, щоби оглянути, почути зроблене кращими ромськими солістами, колективами в Україні, а й порівняти набутий із досягненнями їх колег у сусідніх країнах. Як і солістів національних ромських колективів "засвітилися" на фестивалі?

"Амала-2000", наприклад, представила артиста України Діму Клімашенка, як виконавця творів для молоді, які стали хітами, що звучали ромською, українською, російськими мовами.

Участь у фестивалі "Амала-

2000" об'єднала дуже різних виконавців, а також колективи. Цікаву програму представив (подавав у свій компакт-диск "Солодкі сні" соліст групи "Барокмюзик-степ" Олександр Чикаленко). Художній керівник ансамблю "Пхабарде іле" ("Гарячі серця") з м. Ізмаїл Анатолій Кондруп (колектив вже чи не 17 літ пропагує своє мистецтво) вважає, що участь у фестивалі - хороша можливість познайомитися з досягненнями колективів із різних держав.

"Амала-2002" (III Міжнародний ромський фестиваль, проходить 24-27 жовтня 2002 р.) зібрав у Києві сузір'я ромських талантів. Серед них і тих виконавців, колективів, які живуть в Україні. Однією із найкращих вистав публіка одногосно визнала - роботу Київського ромського театру "Романс" - музично-драматичний твір "Циганська муза" за поемою Ліни Костенко.

Участь у фестивалі Македонського театру із м. Скоп'є, який представив музичну виставу (керівник Орхан Джасаровський), глядачі переглянули і п'єсу відомого болгарського драматурга Христо Ботева "Чіркилі" ("Птахи"), квартету "Ромен" із Москви, народного ар-

тиста України Леоніда Сандуленка, артистів Петра Чорного, Діми Клімашенка, Петра Чорного, Олександра Чукаленка (Барон) - то взаємовплив і взаємозбагачення.

За фестивалями - будні

За фестивалями, звісно, приходять будні. А чи завжди вони багаті музикою? Тим більше у наш економічно трудний час. Утім про це розмова у наступному номері газети.

(Продовження у наступному номері)

Юлія Зейкан

На світлинах: "зірки" естради: Діма Клімашенко, Пета Чорний.

Любов Оленчук: Хто викрав сейф із "Мельпомени"? Не можу сказати...

Добрі справи Закарпатської спілки творчої інтелігенції "Мельпомена" відомі за межами України. І ось тепер афіші міста запрошують на концерт "зірки" естради Валерія Леонтьєва. "Та чи відбудеться виступ? - запитують наші читачі. - Адже жиди про те, що обікрали офіс "Мельпомени" із гримих за кешки..."

Аби, як кажуть, дізнатися про все з перших уст, кореспондент "Романі Яг" вирішила побесідувати з артисткою, організатором концерту Любов'ю Оленчук.

- **Пані Любо!** Ви мистецтвенні прихильники із числа ромів, які знають вас по багатьох виставах у облмуздрамтеатрі, як організатора десятків концертів відомих зірок. Та й у Вашому клубі-кафе "Мельпомена" успішно пройшла презентація обласної молодіжної організації сиріт "Доля", готується презентація першого в Україні українсько-ромського дитячого журналу "Кгаморо" ("Сонечко") та виставка картин молодого ромського художника Тиберія Йонаші. Чули про Ваші неприємності. Через них концерт не відбудеться? - Очевидно, тих злочинів, які в ніч із суботи на неділю (16 березня) вирізали вікно і через нього викрали сейф "Мельпомени", не цікавили добрі справи нашої Спілки. Злочин зроблено зухвало.

- **І що було в сейфі?**

- 9 тисяч 200 доларів і 20 тисяч гривень, документи, диплом та інше. Це мої заощадження і кош-

ти за квитки на концерт Валерія Леонтьєва.

- **На когю думаєте, що міг обікрасти?**

- Не можу нічого сказати. Злочин розслідує Ужгородський міський відділ міліції, підключилися й правоохоронці з обласного відділу МВС України.

Коментар кореспондента

У офісі, окрім сейфа, нічого більше не вкрадено. До речі, офіс знаходиться в приміщенні облмуздрамтеатру, де є охорона. Видно, злочинці знали, що ключі від сейфа знаходяться у господні. Тому вирішили діяти "напролом". Наразі правоохоронці відпрацьовують кілька версій.

Щодо сейфа, то він може бути лише розрваний. Можливо, збирачі металолому (ромки) десь і знайдуть порожню коробку. В розбитому віконному склі були залишки крові (тобто із злочинців поразився), відбитки пальців.

А концерт таки відбудеться. Любов Оленчук особисто спілкувалася з Валерієм Леонтьєвим.

Без глянцю на ромських проблемах

Як ромам жити далі?

Це актуальне питання було в центрі уваги наради, організованої облдержадміністрацією. Тут учасниками були заступники голів райдержадміністрацій, а також керівники 15 обласних ромських організацій.

Питання про соціалізацію ромського населення, програми "Роми Закарпаття 2003-2006 рр." та інші важливі проблеми порушив у своїй доповіді начальник відділу у справах національностей та міграції ОДА М.І. Черепаня.

Важливі питання з життя ромських товариств порушували Йосип Адам, Аладар Адам, Аладар Пап та інші.

Нараду від першого заступника голови ОДА Іван Рогач.

Наприкінці вересня 2002 року III сесія обласної ради затвердила обласну цільову програму "Ромське населення" на 2003-2006 роки.

Пропонуємо до уваги читачів наші зауваження та доповнення до неї.

Можна лише вітати, що на дванадцятому році незалежності України, державні структури намітили шляхи вирішення ромських проблем. А їх накопичилось чимало. Вперше наша країна повернулася обличчям до ромського народу. Не зневага, не протест ігнорування 300-річного проживання на теренах України цього етносу, не ухиляння від факту: рано чи пізно їх треба буде вирішувати. Звичайно, краще раніше, адже це позитивно як для держави взагалі, так і для ромів зокрема.

Уже кілька разів чули від деяких керівників товариств, особливо тих, які перші зареєструвалися, що, мовляв, досить "дозволити" створюватися новим товариствам. Ми ж, навпаки, вважаємо, що їх мало. Мало товариств у районах, великих містах, таких, як Тячів, Хуст, Виноградів, Солотвино, Міжгір'я. І цей тезис аргументуємо тим, що чим більше організацій, то тим менша можливість диктату одного лідера, однієї особи. А потім об'єднаними силами зможемо впливати на прийняття рішень, які покликані змінити життя ромського народу.

Які конкретні пропозиції Закарпатське культурно-просвітне то-

вариство "Романі Яг" виносить на розгляд?

Питання освіти

У своїй першоресурсевій статті на сторінках газети "Новини Закарпаття" на початку нового навчального року начальник відділу у справах національностей та міграції ОДА М.І. Черепаня назвав таку цифру - 3800 дітей щорічно не закінчують навчання в школі. В основному це - ромські діти.

Подібна цифра не може не шокувати. Чому? А тому, що першого вересня за парти сідують 4846 учнів-ромів. Виходить, що третина з них дорогою навчальними черв'ятами губиться.

Перша причина, на наш погляд, така: діти змушені, аби не померти з голоду, виїжджати з батьками на заробітки. А вони поважають у тому, що і старші, і їх діти змушені жєбрати.

Це має бути соромно державі. Прикро, але у ромських школах, окрім Ужгорода та Берегова, дітям відмовляють у сніданках. Дітям приходять голодними у школи. І хіба довго так висидиш?

Нам добре відомо, що серед ромських дітей є й здібні. Але чому вони не навчаються далі? Зрозуміло, вони не можуть конкурувати із випускниками загальноосвітніх шкіл.

Тому "Романі Яг" пропонує вивести обов'язкову квоту учнів, які б вступали і закінчували середні та вищі навчальні заклади як області, так і загалом України. Нехай це буде 10-15 осіб, але стабільно.

З свого боку робимо все, щоб уроки з ромської мови, історії та основ культури свого народу, що вивчаються факультативно, були змістовними і цікавими. Для цього підготували до випуску і видали "Українсько-ромський розмовник" з елементами граматики, дитячий журнал "Сонечко", Абетку.

Деякі зауваження з приводу перепису населення

Згідно з даними соціологічного дослідження, у 1989 році на Закарпатті роми проживали у 128 населених пунктах і їх кількість становила 20043 особи (за книгою Г. Ємця "Цигани Закарпат-

тя"). Невже за 11 років зникли табори? Як нам відомо - ні. Навпаки, збільшилися. Тоді чому під час перепису "виявили" так мало ромів. Невже переписувачі так безвідповідально поставилися до своїх обов'язків? Нам повідомляли лідери ромських таборів, що переписувачі взагалі не заходили до осель, а брали відомості у сільських радах.

Навмисне занижування реальної кількості ромів, що проживають як в Закарпатті, так і загалом в Україні, не знімає існуючої проблеми. Отже, хто кого обманює? Державні службовці (а до них зараховуємо і переписувачів) отримували зарплату, їх кілька місяців навчали, видавали все необхідне, щоб вони зробили реальний перепис населення, а не приблизний підрахунок.

Наведемо такий приклад. У 2000 році під час відкриття медичного реабілітаційного центру у смт Перечин, районний педатр сказав, що у районі 13 відсотків дітей, це - ромські діти. А під час перепису в Перечинському районі зафіксовано... 3 особи ромів! Хто з них тоді казав неправду?

Соціальні виплати

До соціальних виплат належать виплати по догляду за дітьми до 3-х років, опікунам і піклувальникам дітей до 16 і 18 років, пенсії по старості. Що ми маємо стосовно ромської громади. І тут цифри переконали.

У другій декаді березня ми побували у ромському таборі м.Свалєва. У дружини колишнього старости табору під опікою четверо малолітніх дітей 4-10 років. Мати їх померла у 24 роки від туберкульозу. Пенсію по догляду за дітьми опікунка отримала жовтні місяці минулого року. Подібна ситуація і у ромських таборах Мукачівщини.

Щодо пенсіонерів. Це одна з найбідніших верств ромського населення. Згідно з нашими даними, до пенсії доживає дуже малий відсоток ромів, які отримують найменшу пенсію за віком, що дорівнює аж... 37 гривень! Тому і не дивно, що у ромських таборах панує не просто бідність, а повна злиденність. Дивуєшся, коли на вебсайтах з'являються такі "повідомлення": "ромські сім'ї отримують на місяць 350-400

грн. різноманітної допомоги, що до того ж є предметом обговорень, далеких від толерантності з боку інших громад" (сайт XXI сторіччя) від 13.10.02.

Ми свідомі того, що порушені нами питання вирішують органи місцевого самоврядування, але роми є громадянами України, а у Конституції сказано, що всі народи - рівні, незважаючи на колір шкіри, національність та віросповідання. Якщо для людей існують, хоч і мізерні виплати, то треба зробити так, щоб вони надходили до адресата.

Медобслуговування, екологія

В області наявні великі проблеми, пов'язані зі здоров'ям ромів. Ромські жінки у середньому живуть на 7-11 років менше, ніж представники інших національностей. Молоді жінки народжують хворих дітей, у свою чергу діти не завжди отримують кваліфіковану медичну профілактичну допомогу. Так, у ряді сіл Виноградівщини (Королево, Хижа) ромських дітей не реєструють у перші місяці життя, а тільки після року. У селі Порошково на Перечинщині у 2001 році вмерло 6 дітей до 4-х років через те, що не мали щеплення від кору, краснухи.

У табір лікарів сільської місцевості неохоче йдуть на викилки ромів, а у разі необхідності їх рідко кладуть у лікарню.

Екологія ромських таборів - болюча тема. Всі вони розташовані у надзвичайно великій скученості, вивіз побутових відходів не налагоджений. Відсутні туалети. Воду беруть або з струмочків, або з одного колодязя. Місцеві жителі поблизу таборів створюють сміттєвалища, як, наприклад, поблизу с.Берегуйфолу на Берегівщині.

Роми і правоохоронні органи

Останнім часом почастишали погроми в ромських таборах представниками міліції. Такі випадки мали місце в Мукачєві і снічн.цр., коли свідчення просто вививалися з людей. Ми не називаємо прізвищ, щоб не зашкодити ромам, які не можуть знай-

ти розуміння у себе вдома і змушені звертатися по допомогу в центр з захисту прав ромів у Будапешт. У газеті "Романі Яг" майже у кожному номері є публікації з цього приводу. Скарги та заяви в органи прокуратури залишаються без відповіді або дається формальна відписка. Можна довго примушувати людей мовчати. Але коли вони заговорять, то це буде не просто слова, а крики, вигуки. Питається, навіщо доводити людей до такого стану?!

Преса

Єдина на теренах України газета "Романі Яг" видається в Ужгороді і звідси надходить у міста і села всієї держави. Виходить вона за підтримки фонду "Відродження". Заслуга в цьому редакційного колективу, що з року в рік вміє захищати своїм виданням. Жаль, випуск такого необхідного друкованого видання, який налагоджує своєрідний місток взаєморозуміння між владою і ромською спільнотою, це не повною мірою використовується державою.

Побудова громадянського суспільства якраз і полягає у тому, щоб розширювати діяльність всіх товариств краю і країни загалом. Формувати у громадян принципи взаєморозуміння і толерантності. Тоді б, мабуть, у деяких наших місцевих виданнях не змогли з'явитися статі на кшталт "Цигани". Маємо на увазі публікацію у закарпатському тижневику "Вісті тижня" - пасквілі і брехня на ромів. Та й інші місцеві видання дуже часто публікують висмоктані з пальця сенсації про ромів.

Наші пропозиції такі:

Провести повторний перепис ромів Закарпаття і всієї України; підвищити освітній рівень ромів шляхом поліпшення початкової шкільної освіти; домогтися повної грамотності дітей до 16 років; забезпечити соціальні виплати ромам, ромським сім'ям, де виховуються діти; створити належні умови в отриманні медичної допомоги, профілактичних заходів у ромських таборах; провести роз'яснювальну роботу з працівниками правоохоронних органів про історію, культуру і традиції ромів; отримати державне фінансування для виходу єдиної газети для ромів і про ромів "Романі Яг".

Аладар Адам,
Євгенія Навроцька

13 листопада 2002 року на сторінках "Романі Яг" було опубліковано матеріал "Доки мені ходити по владних коридорах?" Редакція чекає реагування на публікацію голови міської ради м.Чоп пана Горіючаєва.

На світліні: жителька міста Чоп Етєла Вароді з дітьми-сиротами.

Йосип Баде, депутат Чопської міськради:

- Намагаюся зробити щось корисне для своїх людей. Однак живеться дуже важко. Виїжджав торік із бригадою у складі 20 чоловік на сільгоспроботи у Білгородську область Росії. Кожен зароблений карбованець відкладали, аби вдома щось купити на зиму для родин. Та запаси продуктів закінчуються. Не так і багато заробили з дружиною Єлизаветою Йосипівною та сином Ондрашем. Але в себе удома й того не дістанеш - нема й на молоді роботацькі руки роботи. Юнаки та дівчата перебиваються випадковими заробітками. Старшим і не дужею дуже сутужно.

Щоб побажав нашій місцевій владі? Нехай би подбала про освітлення вночі вулиці. Уже писався і в "Романі Яг", що незважаючи на знак, автомашини мчуться зі значною швидкістю. А

ЧИ ПОВЕРНЕТЬСЯ ВЛАДА ОБЛИЧЧЯМ ДО РОМА?

подібне може призвести до транспортних пригод - каліцтва чи смерті.

Ще одне питання, яке турбує ромів - тепло. Давно вже точаться розмови про підключення нас до газу... Доки проведитимемо зими в холодних будинках. Адже не так і багато потрібно зусиль, коштів, аби були ми з теплом.

І депутат не лише від ромів. Але представники і від інших жителів міста, т.з. гадже, скаржаться на обіцянки, якими люблять прикриватися чиновники. Ясна річ, турбує нас і навчання ромської мови. Треба продумувати педагогам, як підходити до кожного учня. Часто діти не мають відповідного одягу, напівголодні.

ЕКСПРЕС-ІНТЕРВ'Ю

Булочка чи склянка гарячого чаю потрібні на сніданок...

Проблема найголовніша - безробіття. Навіть для молодих і здорових рук.

Єлизавета Беняк, 1967 р.н., жителька с.Струмківка Ужгородського району.

- Вєсна прийшла, а нам нічого доброго не принесла. Чоловік Тібор має хворе серце (порок). За ним потрібен догляд. Щоранку встаю з однією думкою: "Чим нагодувати всіх?" Старшій доньці Єлизаветі 15 років. Вона відвідує 9 клас. Адриана - третьокласниця. Найменшому Тібору шість років.

Мої руки вміють багато чого робити, але я - безробітна. В людей просимо помочі. Та який час, що не кожен її подасть. Я хочу сама заробляти на свою родину. Влада могла б придумати, як допомогти сім'ям, де виховуються діти шкільного віку. Є ж спеціалісти у службі зайнятості, які можуть відправляти на отримання потрібної кваліфікації.

На жаль, у нас безробіття має жіноче обличчя.

Ілдика Орос

Напередодні найсвітлішого і радісного свята Пурим, який євреї всього світу відзначають 18 березня на честь пам'яті про перше масове позбавлення євреїв від цілковитого знищення, відбулася презентація нового офісу Закарпатського обласного благодійного фонду "Хесед Шпіра" або як його ще називають "Наш спільний дім". За три роки свого існування Фонд змінив три адреси, і, нарешті, завдяки допомозі Американського єврейського об'єднаного розподільного комітету "Джойнт" відчинив свої двері новий Хесед. Це - просторе, застигне триповерхове приміщення, де спілкуються євреї кількох поколінь.

На відкриття нового приміщення благодійного фонду "Хесед Шпіра" з'їхалися гості з різних регіонів України, Закарпаття, з-за кордону, представники обласної адміністрації і голови товариств різних меншин.

Директор "Хесед Шпіра" Михайло Галін, відкриваючи свято, подякував усім присутнім за підтримку і допомогу, хвилюючись висловив свої радісні почуття, що збулася мрія їхньої общини і тепер мають свій спільний дім, в якому дружно спілкуватимуться як діти, так і дорослі.

Перше слово М.Галін надає першому заступнику голови ОДА І.М.Рогачу, який привітав присутніх зі святом, побажав щастя й успіхів у подальшій діяльності.

Генеральний директор "Джойнта" в Центральній і Західній Україні Володимир Глозман у

Мазл Тов, "Хесед Шпіра"!

своїй промові подякував членам общини за ту роботу, яку вони проводять. "Усі, хто тут працює, - зауважив В.Глозман, - люди талановиті. З ким не спілкувався, то це або поет, або музикант чи письменник. Словом, зібралися здібні й творчі люди. Вітаю з новосіллям і бажаю успіхів у вашій подальшій діяльності".

Слово для привітання було надано голові Товариства "Романі Яг" Аладару Адаму. Він подякував за запрошення, привітав із відкриттям розкішного, затишного і світлого будинку. Для бібліотеки А.Адам подарував книгу групи авторів під редакцією Н.Деметер "Історія циган". Привітали з новосіллям також і голови національних меншин: Іван Латко (Словацька община), Олекса Луговий (Товариство російської культури), Ольга Бусар (Чеська община), Сергій Нікогосян (Вірменська община).

Від імені головного рабина Центральної і Західної України виступив Мендель Тайхман. Він прочитав молитву, дав благословіння директору "Хесед Шпіра" Михайлу Галіну й освятив будинок.

Червону стрічку при вході у будинок розрізали заступник голови обласної адміністрації І.Рогач і директор фонду "Хесед Шпіра" М.Галін. А рабин прикріпив мезузу при вході у приміщення на правому боці дверей вгору, яка оберігає будинок і всіх працівників фонду від усіляких негараздів.

Далі урочистості продовжувалися в обласному ляльковому театрі.

Ми попросили директора фонду Михайла Галіна "Хесед Шпіра" відповісти на кілька запитань.

- Михайле Вольфовичу, як з'явилося ваше немовля з милозвучною назвою "Хесед Шпіра" і хто являється спонсором цього фонду?

- Наш спільний дім з'явився не на пустому місці. Після розпаду

Союзу я створив благодійний фонд "Маген Авот" (допомога старшим людям) і став членом правління обласного культурно-просвітнього товариства. Фонд займався допомогою людям старшого віку, які потребували опіки і допомоги. Шукали спонсорів і чим могли допомагали (обиди, медикаменти, паливо та ін.). Почали працювати й дитячі програми. Пізніше єврейська община Закарпаття рекомендувала мене Американському розподільному комітету "Джойнт" для підтримки нашого фонду.

У грудні 1999 року завдяки підтримці "Джойнта" фонд був зареєстрований. За рішенням установчої конференції керівників єврейських організацій і общин Закарпаття, головою правління було одностайно обрано С.Махліна. Нині - В.Басін. А мене обрали головою фонду "Хесед". Хотів би відзначити людей, які користуються великою популярністю в Закарпатті й у єврейській общині, що допомагали створювати фонд "Хесед Шпіра". Це - В.Басін, В.Вайсман, Е.Відер, Е.Галперт, Л.Городний, А.Лейбович, С.Махлін, І.Мошків, І.Найбауер, Г.Розентал, К.Ротман, Н.Репкін, З.Штерн та ін.

Назву "Хесед Шпіра" цій організації запропонували Амос Авігар і Моше Харел. "Хесед" з іврити означає "милосердя", а Шпіра - це прізвище відомого громадського діяча, людини енциклопедичних знань, головного мукачівського рабина, який користувався авторитетом і повагою серед своїх парафіан. Його діяльність у 30-ті роки сприяла згуртуванню євреїв навколо рабинату, виховувала єврейські звичаї, зміцнювала хеседські устої. Ребе Хаїм Лазар Шпіра і нині живе у пам'яті поколінь, які вдячні за освіченість і збереження традицій іудаїзму.

Однак усі наші прекрасні проекти залишилися б на папері, якби не підтримка "Джойнта". Нам поталанило. Доля подарувала нам зустріч і можливість співробітничати з надзвичайними і цінними людьми - генеральним директором "Джойнта" в Центральній і Західній Україні Володимиром Глозманом і директором "Джойнта" Гором Моїсєєвим.

І рч не тільки у матеріальній допомозі "Джойнта" як спонсорів Хесед. Рч у моральній підтримці,

в тому, що є чого почититися у цих людей, до чого прагнути. Ми відчуваємо надзвичайну атмосферу творчості та відчуття захищеності, за що дуже вдячні.

- Пане директоре, які функції і завдання входять у вашу організацію?

- Надання конкретної допомоги й об'єднання всіх євреїв Закарпаття в одну велику дружню сім'ю, де не тільки матеріальне благополуччя об'єднує людей, а й створюється атмосфера довіри і підтримки - таке головне завдання нашого фонду. Наша мета - надавати юридичну і психологічну допомогу малозабезпеченим старшим людям, сім'ям з малолітніми дітьми, інвалідами. Ми прагнемо полегшити життя цих людей, і ніхто не повинен стояти осторонь.

Окремі регіони Хеседу працюють у Мукачеві, Берегові, Сваляві, Виноградіві, Хусті, Рахові. У всіх програмах велику участь беруть волонтери.

В основному "Хесед Шпіра" існує за підтримки Американського єврейського об'єднаного розподільного комітету "Джойнт", а також на благодійні пожертвування приватних осіб й організацій.

- Які здобутки і напрацьовані масти за три роки?

- За невеликий період свого існування нам вдалося втілити в життя свої мрії. Ми побудували єврейський дім, в якому спілкуватимемося дружною родиною. Нам є чим пишатися! У нашому фонді працюють 140 співробітників і чимало волонтерів, є 7 відділень у містах і 71 осередок у населених пунктах Закарпаття, з якими зв'язані "Хеседом на колесах". Ми допомагаємо понад тисячі особам, які потребують допомоги. Завдяки цій програмі кожен єврей відчуває себе частинкою общини.

Працюють благодійні ідальні, отримують продуктивні набори близько тисячі людей, доглядаємо за хворими й самотніми. Зимова допомога - це паливо, теплий одяг, електрообігрівачі і просто душевне тепло. Допомогаємо хворим медикаментами, проводимо медичні консультації, забезпечуємо слуховими апаратами, надаємо допомогу під час ремонту житлових приміщень і різноманітну побутову допомогу.

При "Хесед Шпіра" працює сімейний клуб "Мазл Тов" ("Будьте щасливі"). Це студія винахідливого мистецтва, раннього розвитку дітей, спортивна програма, вивчення іврити й англійської мови, народних традицій та інше. Існує і фонд невідкладної допомоги у надзвичайних ситуаціях. У тих випадках, коли людина потребує швидкої допомоги, то спеціальна комісія приймає такі рішення. Інваліди і старшим хворим людям допомагаємо завдяки прокату реабілітаційного спорядження.

У нашому спільному домі проводимо разом усі свята, дні народження, ділимося ідеями й задумами, виховуємо майбутнє покоління.

А про свої здобутки і події, які відбуваються у благодійному фонді "Хесед Шпіра", висвітлюємо у бюлетені "Ехо", який виходить один раз на місяць.

З трирічним вас юбілеєм і новосіллям, "Хесед Шпіра"! Нехай у світле, радісне свято увільється у ваш будинок і навечно прикрасять Надія, Віра і Любов!

Мазл Тов! (Хай щастить!)

Валентина Опаленик
На світлині: Новий офіс "Хесед Шпіра", збудований з допомогою Американського єврейського об'єднаного розподільного комітету "Джойнт"; червону стрічку перерізають перший заступник голови ОДА І.М.Рогач і директор фонду "Хесед Шпіра" М.В.Галін.

Земля, нарешті, вмилася теплим дощем. Крокую тротуаром, обминаючи калюжі, страюю перехожих, які неквапом прямують у своїх справах, і раптом назустріч, яка пава, як святкова картина - вона! Ромська дівчина.

Каблучки - ось такі, ноги, даруйте мені ромале, довгі, очі, як ліхтари, губи горять, а на голові... сиве волосся. Сімнадцятирічне дівчисько з сивим волоссям? Вродилося зі страшною печаллю в серці і повісило це в колісці чи почорніло (чи то б пак побіліло) від горя пережитого?. А романи чайори (ромська дівчина) йшла собі далі, твердо ступаючи, а очі, підкреслені олівцем, кидали лукаві блискітки на "об'єкти", варті хоч найменшої уваги.

Здається, сьогодні все дозволено. Кому яка справа, схочу - на голові буду ходити.

Така вона сьогодні наша мо-

ПРИЙДЕ СИВИНА, ПРИЙДЕ...

лодь... ромська молодь, серед яких не почуєш ромську, рідну мову. Так, так, ромале. І це не дивно, бо батьки їхні, очевидно, не сприяли... адже все життя живуть поруч з гаджками. Але не в цьому річ. А в суперечливості оцієї показної, вибачте, брехливої сивини і молодого квітучого дівочого тіла, сили, енергії наштовхнули мене на думку розповіді ось таку бувальщину.

Ій не було й тридцяти років, коли посивіла. Чорне волосся, як вороняче крило, перекреслило біле пасмо. Багато хто, не знаючи, що вона сива, казали: "У тебе, Дусю, волосся боршном прикрушене, приборися".

А вона, бідолашна, тільки гірко поспіхалася у відповідь на це і ніяково ховала зрадливу позначку своєї долі під світлу хустину.

На дитячому ліжку спали двоє синочків, її надія, а в дзеркальній рамі, в куточку, з маленької любительської фотографії, допитливо зазираючи в саме серце, дивився її Сашко, чоловік, що загинув у сухих, пекельних горах Афганістану. Розмовляла з ним наодинці довгими ночами. Без слів, очі в очі, серце в серце...

Згодом Дуса перестала соромитися свого білого пасма і тільки стуляла губи, якщо хтось необережно пробував жартувати з цього приводу.

Роки швидко минали. Серце наче відпущало, призначувалося до болю, що завжди був з нею. Глухими, зимовими ночами, коли колючий холодний вітер шкрябав у шибку, завиваючи нишпорив по закутках, вона про-

кидалася і широко розплющеними очима дивилася у стелю. У темній нійній їй вчувався надірваний гуркіт... Вставала, вкривала сина, які міцно і солодко спали, мовляв: ім би випала доля щаслива...

Сьогодні, зустрівши в натовпі знову ще одну ромську дівчину Олену з сивим (перфарбованим) волоссям, я мало не гукнув услід:

- Зупинися! Ще прийде мить, і ти ладна будеш віддати все за кожне пасмо того волосся, яке дали тобі батько з матір'ю. Прийде сивина, прийде, не спитавши моди, віку. Авжеж!

Не гукнув, не спинив...

Леонід Савицький,
власкор "Романі Яг",
Кіровоградська область.

НОВІ ВИДАННЯ "РОМИ: ТАЄМНИЦІ ЖИТТЯ ТА ТРАДИЦІЇ"

Нещодавно світ побачила нова, понад двісті сторінок книга "Циганські Тайни життя і традиції", присвячена життю ромів. Книга написана онуком англійської ромки Реймондом Баклендом. У ній розповідається про історію розселення ромів, про їх повсякденний побут, релігійні уявлення та ритуали, про ворожноту та заговори, лікування хвороб та магічні засоби здобуття багатства. Тут не бракує розповідей і про ромську магію вузлу, амулетів, лікувальних трав та інших таємниць та давніх засобів. Читач має змогу оцінити мудрість цього народу й проникнутися атмосферою, освяченими віками, ромських чар.

Переклад з англійської мови, здійснено О. Перфілівим. Книгу видано російським видавничо-торговим домом "ФАИР-ПРЕСС" у 2003 році.

ПОВЕРТАЮЧИСЬ ДО НАДРУКОВАНОГО

Біров табору в селі Чомонин Мукачівського району на Закарпатті Федір Давід розповідав:

- З оповідей встигав знаю, що ромів, які на возах прикочували в ці місця, тодішня влада Чонгару (із 1945 року угорське село називається Чомонин) прийняла, хоч і не дуже радо, але дозволила оселитися. За часи угорської окупації німці та

нується прес-конференція із широким участю журналістів газет "РІО", "Європа-центр", "Фест", "Новини Закарпаття".

Молодий голова райдержадміністрації пообіцяв взяти "на контроль" проблеми ромів Чомонина, більше того відрадіє свого заступника пана Порохнава, аби все побачив на власні очі. Адже в газету звернувся голова Мукачівського районного культурно-

н.) двоє дітей. Глава смі працював у тваринництві. Тепер не має роботи. Хата - 4 метри на 3. З чого будуватися?

Юлія Йосипівна Лацков (1948 р. н.) виховує одна, без чоловіка, 3 сиріт. Спершу отримувала на дітей 167 гривень. Тепер - 106. От і виховувати, живи...

Бід ромських не переслухати. Здрові чоловіки говорили: "Нам би роботу. Цей якийсь би відкри-

цяв усіляку підтримку за "голоси" й "електрату" з числа ромів. Вибори пан Дядченко програв.

І ось тепер... новий "реванш" на здобуття влади. Втримаємося від коментарів. Поки що... Послухаємо, що сказав поважний ром:

- Якщо депутата обласної ради "фантома-

На світліні М.Горвата: в одній кімнаті часто проживають по дві - три сім'ї.

ЗА ПОЛІТИЧНИМИ ПРИСТРАСТЯМИ - ЗАБУВАЮТЬ ПРО ЛЮДЕЙ

угорські жандарми знущалися над ромами. Я сам біровом тут уже 38 років. Бідно жили наші люди до визволення краю. А опісля дещо поліпшило, бо багато сімей почали працювати в колгоспі імені Кірова та й вижджали на сезонні роботи в Росію, Східну Україну, де робили саманні цеглини для будівництва. Нині ж ситуація майже катастрофічна: роботи нема, допомоги - ніякої.

Вперше в цьому таборі я побувала тогорні у теплі вересневі дні, коли вже у школах відкалатав дзвоник. Дізналася: чи не півсотні навчаче... один учитель, який доїжджає у табір на велосипеді. Арпад Феші любить свою роботу, але ж нема підручників (10 старих із математики), не набагато більше з угорської мови та читання.

Переслухала багатьох матерієв. Вони хочуть, аби сини та доньки опанували грамоту. Та нема одягу, взуття, аби по-людському йшли у школу...

Понад сто років тому влада виділила на пустирях місце для кочівників, які вирішили жити опісля. Поруч невдовзі розростається місцевий цвинтар.

- А взагалі, - підсумував ніби наше знайомство того першого приїзду в табір його біров, - так далі, як живемо, не можна.

Скажу, що перед тим, як навідатися у Чомонин, бесідували з головою Мукачівської райдержадміністрації. У приймальні, очікуючи закінчення наради, почули від керівника відділу внутрішньої політики, що "шеф", себто пан Швардак, через кілька днів відзначатиме 100 днів перебування на своїй посаді. Отож пла-

просвітнього товариства "Романі Яг" пан Лакатош, заявляючи: "Треба знайти вихід із того загрозливого становища, у якому нині, на порозі XXI століття, опинився ромський табір села Чомонин".

Бесідували й з головою села. Він опікується загальноосвітньою школою (на новій будові трудяться і місцеві будівельники, допомагають зводити споруду й досвідчені спеціалісти з ряду країн). Разом із ним оглянули, в основному аварійні будинки, у яких мешкають роми. Саманні хижки (у деяких живуть по 18 чоловік), як кажуть, дишуть на ладан. Остання повині підмаля фундаменти, деякі будиночки просто розвалилися. Нікі комісії не вивчали паводкової ситуації, жодної грошової компенсації чи будматеріалів...

Понад 130 жителів на межі виживання.

ВДРУГЕ ПОБУВАЛА В ЧОМОНІНІ. ЩО ЗМІНИЛОСЯ? А НІЧОГІСІНЬКО!

Вирішила зайти до голови райдержадміністрації й нагадати про обіцянку взяти цей ромський табір "на контроль". Бо ж навряд чи можливо прожити за 27 гривень - така пенсія у Берті Людвігівні Давід. Та деяких інших. Скажимо, в ЗОШ І-ІІ ступеня із табору Чомонина ніхто не ходить. Село розростається, пишасться котеджами (2320 жителів) одноповерховими. У таборі ж - вулиця, якою хіба що влтку можна ходити спокійно, аби не втопитися у баюрах. На дітей грошей не отримують своєчасно...

У подружжя Поп Олександра Людвігівна (1963 р. н.) та Валентини Олександрівни (1966 р.

ли. Все вміємо... Ніхто б із нас нічого від влади не просив..."

І що ж районне керівництво? Правду нам казали в Чомонині: "Ділять владу. А щоб вона не потрапила в руки головного лікаря Мукачівської центральної міськрайонної лікарні депутата обласної ради Василя Васюти, який миг би працювати не на себе чи якусь партію, а на людей, 25 лютого, напередодні виборів голови райдержадміністрації (попередній не дуже багато напроцаровався після 100 своїх днів у подав у відставку), побили його якийсь п'ятеро "фантомасів" у масках, увірвавши до кабінету..."

Походили ми коридорами будови, порозмовляли з деякими працівниками. Дізнавшись, що з всеукраїнської газети "Романі Яг", яка виходить за сприяння фонду "Відродження" і незалежна від місцевих "вождів", співбесідники наразі або ж відклановились, посилаючи на зайнятість (чекають, мовляв, люди), або просили не називати прізвищ, не посилялись на сказане ними. "Хтозна, - говорили, - як повернеться. Чи СДПУ (о) переможе, яка призначена знову на посаду голови РДА у Мукачівському районі Віктора Дядченка, а чи "нашоукраїнці" на чолі з народним депутатом Верховної Ради, колишнім губернатором Віктором Балоогом..."

... Не переповодитимемо про ті "перетворення", які відбулися на Мукачівщині, де проживають понад 3 тисячі ромів за часи, коли при владі понад 10 років (головною райдержадміністрації) був Віктор Дядченко. Наша газета писала про те, що пан Віктор, "кандидуючи" у депутати Верховної Ради останнього скликання, об-

си" побили так, що він знепритомнів, то що нам казати, звичайним ромам, які не можуть як проголосувати своїм? Василь Васютич врятував від смерті й не одного рома... Такий це лікар... Побиття пана Васюти правоохоронці не поспішають розкривати.

... Коли я пізно увечері поверталася з Мукачова (хотіла зустрітись й з колишнім головою райдержадміністрації паном Швардаком, аби з перших уст дізнатися, чому він, молода й незакомплексована людина, подав у відставку), моїм сусідом в "мікроавтобусі" виявився депутат обласної ради (попросив не називати прізвища). Упродовж години слухала одкровення на кшталт: повторне призначення Віктора Дядченка головою Мукачівської РДА (25 лютого чергова сесія Мукачівської районної ради, що проходила в умовах крайнього політичного напруження, бо окремі депутати, представники СДПУ(о), бойкотували і хотіли зрвати її, двома третинами голосів (55 із 72) знову висловили недовіру Віктору Дядченку. Та він, оббиваючи владні коридори у Києві, підставив багато кого... А ви - роми, - пробачте мене, - яксь, мов амебі... Вам влаштувають і нині генцид у таборах, а мовчимо. Хочете, аби за ваші права інші боролися..."

Нічого не могла ні підтвердити, ані заперечити. Хіба що сказала попутнику: "Роми - народ тонад з лерантний. Вони, дякуючи "ромській пошті", відяють про усе, що відбувається у високих кабінетах влади - і Мукачівської, і вищої. Сподіваються, що напад бандитів на Василя Васюту буде розкрито, а винних покарають. А

Віктор Дядченко, обраний "сило-вими методами", можливо, повернеться обличчям і до ромів!

... Політичні пристрасі з міста обласного підпорядкування - Мукачова - стягнули Верховної Ради, де виступав нардеп Віктор Балога. Президенту Леоніду Кучмі адресовано і відкритий лист народних депутатів України від Закарпаття (В.І.Балога, І.В.Іванчо, О.М.Кеменяш, Е.Л.Матвійчук, М.А.Маркуш, І.І.Мигинович).

Послання "шестріж" закінчува-лося словами:

"Закликаємо Вас, шановний пане Президенте, скористатися всіма наданнями Вам Конституцією і чинним законодавством правами запобігти такому розвитуку подій на Закарпатті, припинити порушення прав і свобод громадян у політиці. Вхити негайних заходів щодо стабілізації ситуації в краї..."

***

Що ж, можна обнадіяти ромів Чомонина. Як повідомили в управлінні зовнішніх зносин та зовнішньоекономічної діяльності ОДА, у січні укладено контракт про спільну інвестиційну діяльність між ТОВ "Партнер" (с. Чомонин) та громадянином Угорщини на суму 10 мільйонів доларів США. Кошти мають надійти вже у середині квітня.

Будуватиметься міні-молоко-завод, консервний завод із переробки овочів та фруктів, пекарні, ліцензійний склад, розводитимуть велику рогату худобу.

Хочеться вірити, що влада Мукачівського району подбає, аби на цих підприємствах знайшлася праця й для ромів Чомонина та інших таборів.

Юлія Зейкан

ROM-PRESS

КОНКУРС НА ЛІТЕРАТУРНИЙ ТВІР РОМСЬКОЮ МОВОЮ

Ромська унія оголошує конкурс на кращий твір ромською мовою

Це може бути розповідь (оповідання) на тему Голокосту, поема, вірш, пісня.

Обсяг - не більше 5 сторінок друкованого на комп'ютері тексту у півтора інтервалу.

Роботи подавати до 20.04.2003 р. за адресою: Romano PEN Centro, Kyffhauser Str. 23, 10781 Berlino.

Владні структури Данії вимагають насильно повернути ромів у Косово

У березні 2003 року Європейський центр з захисту ромів надіслав лист прем'єр-міністру Данії Андерсу Фогу Расмусену, де висловлює побоювання щодо дій, які були проведені урядовцями стосовно ромів. На них чинився тиск, аби вони покинули датське місто Денмарк. У листі йшлося про погрози вигнання з Денмарка ромів, котрі прибули з Косова (Сербія) та Македонії.

Копію листа ERRС було надіслано міністру у справах біженців, міграції та інтеграції Данії пану Бертелу Гаардену.

РОМСЬКА ІСТОРІЯ В ДАТАХ

Романі історія анде берша

1958 р. Уряд Болгарії розпочинає кампанію асиміляції ромів. Ім забороняється кочувати. Місцеві ради зобов'язані надавати ромам роботу в кооперативних господарствах, на фабриках, заводах. Ця кампанія тривала понад 30 років.

1959 р. У Швейцарії Зогрі Мюллер заснував ромську організацію Tzigania Svizzera. Цього ж року Уніоном Ротару у Парижі створена Світова організація ромів (СОР), яка налагодила контакти з ромами Польщі, Канади, Туреччини.

1960 р. Переселення ромів Англії доходить до межі. Ім забороняється кочувати караванами, а зупинятися лише на суворо визначених пунктах.

1962 р. Заснована Асоціація ромів Франції.

1962 р. В Німеччині Федеративним судом доведено, що ромів під час війни переслідували за етнічною ознакою.

1963 р. В Італії прийнята нова система шкільної освіти "Opera Nomadi".

1964 р. У Польщі прийнято закони, за якими кочування ромів переслідується. Тих, хто не дотримується їх, висилають з країни або позбавляють громадянства.

1965 р. 3 Словацьчини переселяють ромів на територію Чехії, де відсоток ромського населення був незначний. Проте нові переселенці створювали нові про-

блеми для органів місцевого самоврядування

1966 р. Створення Британського союзу ромів, який почав боротьбу за ділянки під стоянки кочових ромів.

1967 р. У Фінляндії заснована Асоціація ромів.

В Англії в м.Есексі розпочала роботу перша літня школа для ромських дітей.

1968 р. Уряд Чехословаччини відмовляється від політики розселення ромів у Чехії.

Президент ромської правозахисної організації (м.Гамбург) Zigenerrmission Рудольф Карвей вперше входить до складу делегації в комісію з прав людини в Страсбурзі.

Підготувала Євгенія Навроцька

Свої і "чужі" діалекти

Районування і склад ромської мови в Україні в останньому десятилітті ХХ століття

Загальна класифікація діалектів ромської мови в СРСР, проведена Л. Черенковим і Т. Венцель, відобразила особливості та сфери поширення діалектів у 70-ті роки ХХ ст., коли не спостерігалися великі переміщення їх в інші регіони СРСР. Проте ситуація, що склалася внаслідок розвалу держави та соціально-економічної колізії у новоствореній Українській державі, засвідчили про процеси і механізми діалектотворення і сфери поширення кожного діалекту ромської мови в останньому десятилітті ХХ століття.

Економічні, екологічні кризи, а внаслідок цього і соціальні, призвели до великих переміщень населення. Вплив криз на життя людей відображаються у мовній сфері - переміщення діалектів з їх рідних територій на інші, посилення взаємовпливів діалектів одного або кількох мов, посилення трансформації діалектів. Це стосується і ромів (циган), які найбільше соціально притискалися, тому характеризуються захисною реакцією - мігрувати для уникнення небезпечних для них соціальних ситуацій.

Стабільність

У повоєнний (починаючи з 1944 р.) період ситуація з діалектами ромської мови складалася так: відбулося часткове зміщення дислокації діалектів в інші місцевості внаслідок післявоєнної рідності і ведення більш-менш осілого способу життя на нових територіях та дій Указу Президії ВР СРСР від 1956 р. "Про прилучення до трудового та осілого способу життя ромів, котрі займаються жebraкуванням." Таким чином, специфіка діалектної ситуації у післявоєнний період була така: кожен діалект або його похідна форма не виходили за межі історично складених територій існування і жили приховано "сами у собі". До того ж дуже насторожено ставились до проникнення "чужих" діалектів в своє середовище, за чим слідували старі роми. Осілість виключала постійне спілкування з носіями інших ромських діалектів. Тому великі переміщення або трансформація того чи іншого діалекту до 80-х років ХХ ст. не спостерігалися. Історично в Україні склалося так, що споріднені ромські діалекти розміщувались не локально або розрізнено, а займали сумісно великі географічні масиви, створивши, таким чином, дві великі зони поширення діалектичних груп ромської мови - влаську і сервську (сервську).

Логічно з цього випливає і зональність не тільки мовна (вона збігається з єдністю регіональних звичаїв), а у різноманітності одягу, промислів, ремесел. Зрозуміло, ромські субетнічні зони не завжди збігаються з українським етнографічним ареалом поширення. Ці два субдіалектні етнографічні регіони ромської культури склалися ще у ХІІІ столітті і розвивалися до кінця ХХ століття.

Власький субдіалектичний регіон виник в Україні у ХІІІ ст. на території сучасних Закарпатської, Чернівецької, Івано-Франківської, частини Львівської областей та Бесарабії. До складу цієї групи входили келдерари, ловари, румунські та молдавські роми. Оскільки ці землі входили до складу Австро-Угорщини, Румунії, Молдови та інших країн, проживання і переміщення цієї мовної групи було постійним і відкритим.

Субдіалектний сервський регіон займав територію сучасних північних, східних і центральних областей України. До цієї групи ромів належать, власне, серви, російські роми "расейці". До цього діалекту можна зарахувати і польських ромів, що походили з Волині та з східних областей Житомирщини.

Діалектні групи створювалися серед населення, які впливали на формування ромського діалекту та побутову культуру. На Житомирщині, Слобожанщині, Бойківщині вони межували дисперсно. Ловарський діалект був присутній і на Житомирщині поряд із сервським. Часткові вкраплення спостерігалися і на Слобожанщині.

Сервські регіони заселяли ромські родини (напівкочові, осілі), що мали тісні контакти з слов'янським населенням (українцями, росіянами, поляками, білорусами). Ці економічні, культурні, а іноді й родинні зв'язки впливали на їхній побут, промисли, вірування, одяг, усну народну творчість. Особливістю сервського діалекту було велике заповнення слов'янських слів. Так, у влаській етнічній групі запозичені слова з угорської та румунської мов.

О.П.Баранніков у своїй праці "Українські та південноросійські циганські діалекти" (Київ, 1927 р.) районував сервський діалект, визначив ареал його поширення, який виходив за межі сучасної України. Він поширювався на сучасні Курську та Воронежську області, Кубань. Залежно від місцевих діалектів російської та української мов, видозмінювалися і форми слів, їхня вимова. Таким чином, О.П.Баранніков виявив кілька форм сервського діалекту.

Сучасні колізії

Сучасний територіальний розподіл ромських діалектів та ареал поширення різко відрізняється від того, який був ще 20 років тому, через корінні соціально-економічні зміни, що призвели до переселення різних етнічних груп.

Завдяки картографуванню населення і визначення місця переселення діалектних груп ромів стало можливим виявлення і ряду специфічних моментів тієї або іншої груп чи підгруп.

Районування ромських діалектів на сучасному етапі збігається з основними субдіалектними етнографічними регіонами і відповідає сучасним колізіям, якщо врахувати те, що основними для осілого і напівкочового

ромського населення була незмінність території субдіалектної етнографічної зони з покоління в покоління (навіть у випадках переїзду в іншу місцевість), то на сучасному етапі виникло нове явище - частина носіїв того чи іншого діалекту постійно мігрують у пошуках заробітку, виходячи за межі субдіалектного етнографічного району. Фактом нового явища є переміщення, зміна, поява нових діалектів на нових територіях.

Взірцем взаємовпливу діалектів може стати ситуація з ромами-сервами, що переїхали в Білу Церкву з селища Польське Київської області. Тривалий час селищні роми не контактували з ромами міст. У Білій Церкві вони почали спілкуватися з родинами міста, а також з ромами, що приїхали з Донецька і Закарпаття.

Приїжджі з Донецька роми - це представники групи ловарів, келдерарів та групи "мадарів". Роми Білої Церкви запозичили з власного діалекту у свою лексику, наприклад, слово "марно" (хліб), яке прийшло натомість "маро".

Останнім часом спостерігається переміщення келдерарського діалекту в такі регіони - Здолбунів, Львів, Білу Церкву. У центральні райони України переселилася частина "мадарів" з Березівського, Свалявського районів Закарпаття. Тому можна з впевненістю говорити про розширення ареалу келдерарського діалекту через міграцію його представників всередину країни.

Щодо вивчення стану діалектів ромської мови, то цими дослідженнями ніхто не займається. Словники ромської мови не видаються, оскільки в Україні немає професійних спеціалістів, а публікації книжок ромською мовою малотиражні. Сервським діалектом пишуть лише Михайло Козимиренко та Раїса Набаранчук. Великий внесок у збереження мови та її пропаганди веде колектив Київського державного ромського театру "Романс" під керівництвом Ігоря Крикунова. Він пролагує ромську мову, поезію, фольклор.

Вивчення діалектів ромської мови в останнє десятиріччя урядом не підтримується, що можна кваліфікувати як порушення законодавства про захист національних мов з боку держави.

Викладання ромської мови ведеться лише у небагатьох школах м.Ізмаїл Одеської та м.Ужгород Закарпатської областей. Кошти, що виділяються для публікації ромських книжок, настільки мизерні, що тираж будь-якої книги ромською мовою не перевищує 200-500 екземплярів. Оскільки державна система книгопоширення в Україні зруйнована, то ці тиражі книг отримують лише бібліофіли.

Спеціально для "Романі Яг"
Олексій Данилкін,
науковий співробітник
Білоцерківського державного
краєзнавчого музею

Запитуйте - відповідає юрист

Дорога редакціє!

Хотіла б дізнатися, яка надається фінансова допомога по вагітності та пологах, а також по догляду за дитиною до трьох літ?

Ірена Горват,

Нове Село Березівського району

ДОПОМОГА ЖІНЦІ В ЗВ'ЯЗКУ З НАРОДЖЕННЯМ ДИТИНИ

Фінансування допомоги по вагітності та пологах, а також по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку проводиться за коштів державного соціального страхування.

Згідно зі ст. 5 Закону "Про державну допомогу сім'ям з дітьми", для того, щоб отримати таку допомогу необхідно звернутися у Відділ соціального захисту населення за місцем проживання. Допомога у зв'язку з вагітністю і пологами призначається, якщо жінка звернулася не пізніше, ніж за шість місяців з дня закінчення відпустки у зв'язку з вагітністю і пологами. Тривалість відпустки у зв'язку з вагітністю і пологами становить 126 календарних днів (70 днів до пологів, 56 днів після пологів), в разі народження двійні тривалість відпустки становить 140 днів (70 днів після пологів). Жінці, для того, щоб отримати допомогу, необхідно отримати довідку з лікарні, де вона була на обліку, та довідку з місця роботи. Допомога у зв'язку з вагітністю і пологами надається у такому ж розмірі, як і середньомісячний дохід (стипендія, заробітна плата, допомога по безробіттю) жінки, але не менше 25 відсотків від розміру прожиткового мінімуму для працездатної осо-

би з розрахунку на місяць, тобто 80 грн.

На підставі п. 20 Положення про порядок призначення та виплати державної допомоги сім'ям з дітьми, допомога по вагітності і пологах працюючим жінкам надається у розмірі місячного заробітку. Одноразова допомога при народженні дитини надається сім'ї у чотирикратному розмірі мінімальної заробітної плати, тобто 740 грн. (розмір мінімальної заробітної плати становить 185 грн.). У разі народження двох і більше дітей одноразова допомога надається на кожну дитину. Мамам, які стали на облік у лікарні у строк до 12 тижнів вагітності, регулярно відвідували лікаря і виконували його рекомендації, надається додаткова допомога при народженні дитини у двократному розмірі мінімальної заробітної плати, тобто 370 грн.

Для отримання одноразової допомоги при народженні дитини, мати чи батько дитини повинні подати копію свідоцтва про народження дитини, видану в рагсом для додаткової допомоги матерям, а також довідку з лікарні, де дитина народилася.

Рубрику веде юрист
Закарпатського культурно-просвітнього товариства
"Романі Яг"
Ольга Дідичина

РЕПЛІКА

ЗНОВУ ЗА СТАРЕ

У номері "Закарпатської правди" за 18-24 липня 2002 року журналіст Василь Зубач подав матеріал "Смаглява еліта... з двірницької мітлою", в якому образив діячів ромської культури та мистецтва, відверто кажучи, позувався над представниками цього народу.

В редакцію "Романі Яг" після цієї брудної публікації звернулася наша читачка з числа (і не лише) ромських музикантів. Це обурило й представників мистецтва інших культур, зокрема, угорської, словацької.

А ось у черговому номері "Старого замку" (13 березня 2003 р.) вже 8 Кіш у саті "Венеричні хвороби найчастіше привозять заробітчани" бездоказово пропонує... невивагливому читачеві свої переповідки про сифіліс захворювання королевських, пидвиноградських ромів, які "за потреби" лікуватися їдуть у сусідні області і т.д., і т.п.

Є бачимо, пан Василь Кіш зовсім незнайомий з "Декларацією основних принципів роботи журналіста у політичних суспільствах". У Заяві про принципи поведінки журналістів, прийнятій ІІ Всесвітнім конгресом міжнародної федерації у Бордо 25-28 квітня 1954 року і доповнений на ХІІІ Всесвітньому конгресі МДЖ

2-6 червня 1986 року, сказано: "Журналіст повинен усвідомлювати небезпеку дискримінації, якій сприяють засоби масової інформації, і робити все можливе, щоб уникнути сприяння такій дискримінації, обумовленій, зокрема, расою, статтю, сексуальною орієнтацією, мовою, релігією, політичними й іншими поглядами, національними і соціальними походженнями".

Папір, як кажуть, все стерпить. Де ж журналістська етика? Повернемося ще до згаданої історичної Декларації, яку ніхто не скасував: "Неприпустима участь журналіста в поширенні формування негативних стереотипів стосовно етнокультурної або іншої групи і конфесії, необхідної уникати загальних визначень, що існують у розмовній лексиці, висловлювань, які негативно характеризують усю групу".

(Декларація, п.8)

"Журналіст повинен усвідомлювати, що його непрофесіоналізм, упередженість, дезінформація можуть стати причиною дискримінації, нетерпимості, насильства, страждань і навіть загині людей".

(Декларація, п.9)

Аліца Савко

Чи достукається до совісті Гаранта опозиція

Той неділя кияни, гості столиці нашої держави йшли на мітинг, аби вшанувати 189-ту річницю з дня народження Тараса Шевченка. Там було чимало слів із Кобзаревих невмирущих віршів, квітів, що покладалися до пам'ятника, пристрасних промов. Символічно, що цей день обрала опозиція для продовження своєї акції "Повстань, Україно!" Було сподівання, що Президент, який напередодні вітав жіноцтво з 8 Березня, посміхався до "прекрасної половини" з усміхнутими парканів (представники владних структур слухували, аби ніхто не зривав портрети Леоніда Кучми із "ленінською посмішкою" на устах), завітає до цього священного місця, виступить перед народом, позираючи йому в очі, а не надсилатиме до нього звернення... Цього не сталося. Гарант від'їхав до Словаччини на запрошення президента цієї держави Рудольфа Шустера ще до початку акції.

А раз Президент не прийшов до Шевченка - то в областях вшанування Тараса проходило теж без бурхливих виступів губернаторів (постаралися в основному покласти квіти до пам'ятника Кобзаря так, аби не зустрітися з "опо-

зиціонерами" - представниками БЮТ, КПУ, "Нашої України", СПУ та інших політичних сил). Вимога, обнародована на мітингу опозиції в Києві, що проходив біля пам'ятника Шевченкові, - відставка Президента України і проведення нових виборів - повторювалася "від Києва і до околиць". Понад 100 міст, селищ підтримали акцію в різних формах протесту.

Можливо, настрій Гаранта був згасований вдруге (пам'ятаєте про депутатський запит: у скільки мільйонів обійшлося Новорічне привітання Л.Кучми і хто спонсор Президента України?). Депутати підтримали у переддень жіночого свята (його ще називають днем Кларі Цеткін та Розі Люксембург) запит голови парламентського комітету з питань свободи слова та інформації Миколи Томенка до Генпрокурора України Святослава Пискуна та голови Рахункової палати Валентина Симоненка щодо "розміщення на зовнішніх рекламних носіях у більшості населених пунктів України привітання Президента жінкам зі святом 8 Березня".

Утім, надамо слово Миколі Томенку, який так прокоментував запит стосовно весняного вітання Гаранта:

- Вже протягом року здійснюються активні спроби поліпшити імідж Президента, бо, згідно з соціопитуванням, Гаранту цілковито довіряє лише 4 відсотки громадян. Але все має бути в рамках закону. Тому мене лякає не так сума, як формулювання "спонсорські внески". Адже обидві явки Президента чітко сформульовані в Конституції, і на їх виконання формується відповідна стаття у Держбюджеті. А якщо у глави держави з'являються якісь нові функції, за які ще і хтось платить, то, звісно, виникає підозра, що Гарант може залежати від певних людей. Що ж стосується весняних вітань Президента, розміщених днями на рекламних бігбордах, то тут також є над чим замислитися.

Микола Томенко вважає, що рекламодавці (а реклама платна!) можуть (і вже могли!) поставити Президента у певну залежність. Невгамовний голова згаданого комітету вдруге звернувся й до Адміністрації Президента, звідки надійшла вказівка встановити бігборди, а от розпорядження зняти не надійшло.

Без відповідного документа Верховної Ради Розрахункова палата не має права перевіряти

діяльність Президента, - такою була відповідь.

Та повернемося до подій 9-го березня. Акції протесту спрямовані на керівництво держави, яке привело до кризи режиму. Вихід із неї може бути тільки один - дострокові вибори Президента. Але чинна влада напрочуд добре розуміє, що від того, як вона проведе вибори у 2004 році, залежить її доля. Тому найголовніше для неї нині - пересварити опозицію. А чи це можливо? Так! Запущено в її середовище кістку розбрату - необхідність висунення однієї кандидатури у президентські крісло! Опозиція повинна домовитися! - лунає із шпальт багатьох незалежних видань.

Прикиньмо, послуговуючись досвідом, хоча б тим, коли за пост Президента боровся Вячеслав Чорновоіл? Тоді не відбулося об'єднання демократичних сил. Та й навіть ті, хто мав би поступитися йому - як от Левко Лук'яненко - цього ... не зробили... Чи буде враховано пркрий урок? Наразі побачимо.

... І знову чимало нарікань на "Нашу Україну", її лідера Віктора Ющенка. Мовляв, окремо від опозиціонерів (БЮТ, КПУ, СПУ) проводилося багато заходів, у

яких взяли участь "нашоукраїнці". До прикладу, в Івано-Франківську домінувало гасло: "Україна в небезпеці". Під одним прапором (уперше в історії Прикарпаття) на одному майдані об'єдналися крайні праві (УНСО), ліві (Компартия) та творча еліта, вимагаючи від Гаранта не лише дострокової добровільної відставки, а й вибачення перед українським народом за заподіяне: країни надіслали Миколі Азарову та Юрію Смирнову український буквар, щоб учили державну мову. Представники партії Олександра Мороза запропонували послати до Іраку український батальйон на чолі із "ракетчиком" Леонідом Кучмою.

Можна чимало говорити й про численні провокації, організовані тими, кому акції 9-го березня з їх скандуванням (як і на старті) із вигуками "Кучму геть!" скалює в оці.

Кажуть, совість - категорія відносна. Чи зможе опозиція, не об'єднавшись, достукається до совісті Гаранта... Власне, його несподіване звернення напередодні Шевченківського свята - яскраве свідчення тому, що не так і просто будуть проходити вільні президентські вибори, зв'язані з усуненням Кучми від влади. Можливо, тут варто прислухатися до Степана Хмарі (БЮТ), котрий вважає: необхідний тиск на владу знизу. Коли його поєднати (узгодити з парламентськими зусиллями) можна досягти результату. Інакше ми довго будемо з Кучмою.

Юліанна Камська

СТІЙКІСТЬ, ЯК У ВІЙНІ, ДОПОМАГАЄ ВИЖИТИ

О МУРШІПЕ, САР АНДО МАРІПЕ, ЖУТИНІЛ АНДО ДЖІВІПЕ

У м.Переяслав-Хмельницький на Київщині проживає надзвичайно цікавий ром. Коли я прийшла до нього додому, він мильвався своїм гарненьким телятком і ніжно гладив його.

Побачивши мене, запросив до хати. Я сказала, що представляю ромську газету "Романі Яг" і хотіла б побесідувати.

Пропоную невеличке інтерв'ю з Миколою Йосиповичем Гиренком, який народився 15 грудня 1924 року в с. Безбородьків, Драбівського району, Черкаської області в ромській сім'ї.

- Миколо Йосиповичу. Розкажіть нашим читачам, як минули роки вашого дитинства до початку Другої світової війни?

- Мої батьки, я, брат та три сестри кочували штрами з іншими ромами по всій Україні. У нас тоді не було постійного житла. Коли почалася війна ми були в Гельмязівському районі Черкаської області.

- Ви воювали?

- Воював. Я пішов на війну у 1942 р., мені тоді було 18. То був мій перший самостійний крок у житті. До того часу я і табір були невід'ємними.

- А де ви воювали?

- Я був піхотинцем 290 пол-

ку. Пройшовши через Україну, ми дійшли до Білорусії. захищали такі міста, як Орша, Чавус, Могильов.

- Скажіть, будь ласка, а що з вашою рукою? Це наслідки війни?

- Так. В кінці 1944 року через тяжке поранення правої руки був демобілізований.

- Коли ви одружилися і яка у вас сім'я?

- Одружився у 1948 році з Білоус Катериною Кирилівною, яка теж ромка. Маю велику родину, дякувати Богу.

- Як вам живеться тепер?

- Біля нас з дружиною живе наймолодший син з сім'єю, інші діти з онуками та правнучками приїжджають у гості. Маю трохи домашньої птиці, телятко, яке занадто люблю. Все життя мав коней, але тепер продав, тому

що потрібні були гроші на лікування.

- З якого року ви проживаєте в м. Переяслав-Хмельницький?

- З 1955 року.

- Чи зустрічаєтесь з однополчанами?

- З великим задоволенням кожного року зустрічаюся з однополчанами, але, на жаль, їх стає зовсім мало, та і навряд чи доживу до наступної зустрічі. Я маю 2-групу інвалідності, пенсії ледве вистачає на прожиття, а диточок, що з них взяли, адже вони також мають сім'ї, на які потрібні неабиякі кошти.

- А взагалі задоволені своїм життям?

- Скажу вам так. Коли жили в СРСР, то до нас, ветеранів Другої світової війни, ставлення було набагато кращим, ніж тепер: лікувалися ми за кошти держави, і магазини для інвалідів були. Я вже не кажу про лутівки в санаторії. Ось так і живу. Живу, аби не вмерти. Тільки і радості, коли заходять до хати мої дорогі внуки та правнучки, яких я так люблю. Дивлюсь на них, то іноді думаю, що не марно прожив своє життя. Дружину я дуже поважаю.

- У вас є побажання до "Романі Яг"?

- Звичайно. Я вражений, що є така газета, адже я про неї раніше ніколи не чув. Хоч побажати від широго серця, щоб "Романі Яг" була довгожителем і стійкою вам, як у нас була на війні.

Людмила Кравченко

У МОСКВІ З'ЯВИТЬСЯ ПАМ'ЯТНИК РОМАМ

Московська міська влада нещодавно доповнила перелік пропозицій щодо зведення творів монументально-декоративного мистецтва міського значення, включивши сюди й встановлення пам'ятника ромам, які загинули під час Великої Вітчизняної війни.

Пам'ятник передбачається встановити в районі станції метро "Беговая" на Ленінградському проспекті, 32, поблизу ромського театру "Роман" та готелю "Советский" (колишній "Яр"), повідомляє "Интерфакс".

Передбачається оголосити відкритий конкурс, об'єм фінансування становитиме близько 10 млн. рублів, при цьому у фінансуванні проектних та виробничо-будівельних робіт передбачається участь ромського кіноконцертного центру Дуфуні Вишневецького та ромських громад Москви.

Пропозицію зведення пам'ятника ромам було схвалено міською комісією з питань монументально-декоративного мистецтва, у висновках якої сказано, що ромі, які прийшли до Росії понад 500 років тому, й сьогодні вважають її своєю батьківщиною.

Під час Великої Вітчизняної війни загинули понад 500 тис. ромів. При цьому звертається увага на те, що в країні немає жодного пам'ятника ромам.

Хоча, відомо, що наразі ставлен-

ня до ромів у Росії далеко не однозначне. Наприклад, лише цієї весни в Москві пройшла спецоперація "Табір", яка проходила під грифом "таємно".

Московська міліція вносила всіх ромів-правопорушників до картопки, фотографувала їх та брала в них відбитки пальців. У Міжнародному союзі циган тоді заявили про дискримінацію людей згаданого національності. Віце-президент організації, доктор історичних наук Надія Деметер назвала дані заходи безчестивими. "Неформально, коли щим народом ось уже протягом багатьох років займається лише міліція, а не держава", - зауважила Деметер. За її словами, у суспільстві склалася негативна думка про ромів, передусім завдяки засобам масової інформації.

Деметер вважає, що вже багато років держава вирішує цю проблему каральними методами, замість того, аби займатися вихованням та поліпшенням соціального життя людей. Для цього необхідно прийняти відповідні закони й створити організацію, яка б займалася ромським питанням на державному рівні. "Правозахисні органи повинні зрозуміти, що ромі - це національність, а не кримінальна соціальна група. Ми в рвн перед законом", - нагадала віце-президент Міжнародного союзу циган.

NEWSru.com

Сумуємо. Співчуваємо

Днями відійшов у небуття поважний ром, учасник опору і партизанського руху у роки Другої світової війни, кавалер численних урядових нагород **Адам Сидір Юрійович** (19.06.1927 - 12.03.2003). Сумуємо, що молоде покоління втратило цюваго оповідача, наставника, а старше - мудру людину, яка могла порадами дати раду у будь-якому безвідомому становищі. Висловуємо співчуття близьким та родичам.

Редакційний колектив "Романі Яг"

Поради віг Рага
Драбаріне кватаре Рага
з 25 березня по 8 квітня

Овен - вітаю вас з днем народження, намагайтеся у наступні два тижні зробити більше добрих справ. Ваші знайомі захочуть придбати те, що належить вам, - не думайте, що потрібно віддавати. Плітки, що останнім часом ширяться про вас, лише є свідченням вашої популярності. Обов'язково напишіть лист або зателефонуйте родичам. Подумайте, як організувати ділову поїздку, але майте на увазі, що доведеться вирішувати питання з правоохоронцями. В особистому житті - потрібно не уникати відвертої розмови, а ініціатива повинна надходити від вас. Зверніть увагу на роботу печінки.

Телець - ви авантажні роботою, наче бджілка. Але подивіться уважно на свою другу половину, можливо, на початку квітня від вас чекають "подвигу"? гроші побережіть, бо вам вони стануть у нагоді наприкінці квітня. А зараз доведеться зробити марну роботу. Чекайте в гості дуже приємну жінку з хлопчиком. Одягайтеся тепліше, бережіть спину. Щодо кохання, доведеться ще почекати. Але скористайтеся цим періодом, щоб допомогти старшим родичам.

Близнята - ви маєте дуже великий потенціал, не закопуйте свій талант у землю, досить спати! На життя вам здоров'я вистачить, про це не турбуйтеся. Але чорнява жінка, ваша давня знайома, має досить гарних помчників, і, якщо ви захочете, то вони допоможуть і вам. Маєте нагоду публічного виступу. Лікуйте горло!

Рак - трохи сумно, але немає часу на сльози. Хвороби членів вашої родини скоро минуть. Можуть з'явитися гості - але це рідні люди. Добра справа, яку ви відклали, займатиме знову ваші думки. Ви умієте робити щось таке, чого не уміють інші, тому робота для вас завжди знайдеться! Щодо здоров'я - шлунок може трохи потурбувати вас, перевірте легені.

Лев - ваші друзі пішли заради вас на велику жертву, подякуйте! Здоров'я останнім часом вас турбує, але ви "своїми руками" йому шкодите. Лікарня зараз для вас дуже добрий заклад, не гайте часу! У особистому житті партнери залишаються ті самі, але ви самі, мабуть, цього хочете. Про літню подорож з родиною можна подумати заздалегідь! Щодо серйозних грошей - вам їх принесуть додому, але зараз не найкращий час для віддавання боргів.

Діва - ви грохнули кулаком по столу? Це потрібно було зробити давно, тепер побачите результати. Дуже добрі стосунки інколи теж можуть зсуватися, але як добре миритися! Жінка, що робить для вас важливу справу, потребує вашої уваги та матеріальної допомоги. Як там себе почуває ваша пенчка?

Терези - не так сталося, як гадалися. Буває і таке. Але ви маєте нагоду підвищити своє соціальне становище, можете взяти участь в серйозному заході. Щодо кохання - навщо воно вам тепер, у вас на це і часу немає. Лікуйте вуха, голову та похваліть себе. Ваша посмішка реально допоможе налагодити контакти та заробити гроші і це стосується не лише жнок.

Скорпіон - ви ніяк не вирішите, за що взятися? Це не принципово, від вас чекають результатів, бо ви є прикладом для родини. Здоров'я трохи підвищить, але не розслабляйтесь, бо ваші рідні, як побачать, що ви хворієте, то ляжуть поряд. Харчування - це для вас дуже серйозна справа, не налягайте на смажене, печінка вам цього не пробачить.

Стрілець - не хвилюйтеся, ви зараз більше потрібні своїм знайомим, ніж вони вам, тому стосунки не погіршаться. Родина потребує уваги, не заводите сердечна розмова. А що там поробляє ваш родич, який має одну доньку? Він може звернутися до вас за допомогою. Для підтримки здоров'я вам корисний масаж та басейн.

Козеріг - ви вже всім допомогли, навіть тим, хто і не чекав на це. Маєте незавершену справу з блондинкою, та вона більше чекає на реакцію з вашого боку. Відпустіть "свою душу погуляти", але ваша родина буде поруч, вони теж хочуть б розважитися. Вам неодмінно треба порадитися з юристами, перш ніж прийняти рішення по старих паперах. Щодо здоров'я - шия та плечі трошки можуть турбувати, але це не надовго.

Водолій - на зустріч з вами чекає приємна людина, але ваші справи не повинні від цього постраждати. Не нервуйте з пустого приводу, краще допоможіть своїм друзям, як і вони колись допомагали вам. Дуже добре, якщо ви візьмете в руки музичний інструмент або будете малювати, творчі справи вам лише на користь. Згадайте, я вам радила відвідати стоматолога.

Риби - свята для вас позаду, починаються будні. Перевірте якість електричної мережі у вашій оселі. Двоє дорослих молодих хлопців вам допоможуть. Полагайте транспорт, бо маєте нагоду відвідати родичів у іншому місті. Весна потребує фіртуру, але не давайте пустих обіцянок. Прیدіліть увагу органам дихання.

З 21 березня починається період Овнів - звичайно, вони вперті, але це знак "трудоголівів". Вони рішучі та спритні. У особистому житті їм не завжди просто знайти пару, деякі знаки їх штовхають на провокації, тому потрібно добре подумати перед тим, як вступати в серйозні стосунки. Діти - Овни дуже добре сприймають інформацію, серед них немає "пустих", та є вередливі. Лідери за натурою, вони роблять все по-своєму. Батькам, звичайно, важко, але ці діти в майбутньому дуже шанують родиною та допомагають батькам.

Продовжуємо рубрику "Художня галерея", яку веде Микола Бессонов

Ворожка, увічнена "на спір"

Ще з "Паризької хроніки" за 1427 рік ми знаємо, що перші ромки, які прикочували в Західну Європу, носили довгі сорочки і плащі, зав'язані на плечі. Тоді ще не було ні намист, ні широкіх строкатих спідниць. Кочівники прибули з Візантії, що гинула під ударами турків, і вдягалися "на візантійський фасон".

Живописцям епохи Відродження ніто не замовляв картин з "егіптянками". Знатні люди бажали мати свої портрети. Церква оплачувала полотна на біблійні теми. У моді були також сюжети, взяті з античної міфології. І усе-таки вигляд ромок тієї давньої епохи відомий нам не лише з літератури.

Караваджо намалював своє "Ворожіння" на спір. Бурхливим було життя геніального італійського майстра. Зухвалі розмови, арешти, конфлікти з замовниками і сварки, у яких він звично халпався за ніж. А в живописі - відважні контрасти світла і тіні. Небачена колісна манера, що породила сотні послідовників. Ця людина не боялася зобразити аполстолю в вигляді обвітрених селян із брудними босими ногами. М'який ліризм одних його полотен поєднувався з холодною жорстокістю інших.

Мікеланджело Караваджо. "Ворожіння".

Не можна сказати, щоб добродійні друзі не намагалися напоумити Караваджо. Ще коли він був зовсім молодим і не встиг виявити свій творчий потенціал повною мірою, багато лякала новизна його підходу. Вони хотіли бачити світ на полотнах очищеним від "випадкового", тобто піднесено гармонійним. Вони лише хитали головами, дивлячись на "Хворого вахка" або натюрморт зі зів'ялим листям.

Одного разу вибухнула чергова суперечка. Доброзичливі як завжди повторювали Караваджо, що художник повинен працювати, дивлячись на прекрасні статуї скульпторів античності: Фідія і Глікона. Той запально відповів, що вчятися треба від природи, а персонажі брати з вуличної юрби. І відразу - щоб не виглядати голосливим - вискочив надвір і привів за собою ромку, що саме

проходила повз заїжджий двір. Як пише автор того часу Беллорі, "художник написав її, як вона передбачає майбутнє за звичаєм жнок єгипетського племені".

Одне слово, прекрасна картина, на якій молодому хлопцю ворожить жінка в тюрбані, народилася як аргумент у суперечці темпераментних італійців із приводу співвідношення ідеалу і реальності в мистецтві.

РОМАНЕ ХАБЕНАТА

ТОРТ "ГЛЕЧЕ РОМА"

4 яйця, 4 ст. ложки муки, 4 ст. ложки теплої води, 60 г цукру, дрібка солі, ромовий крем

Жовтки розтираємо з цукром та дрібкою солі, додаємо воду. Білки добре збиваємо, з'єднуємо з мукою, поступово додаємо жовткову масу й обережно перемішуємо.

Прямокутну форму розміром 25 x 40 см змащуємо маслом або вкриваємо фольгою. Тісто вливаємо у форму, вирівнюємо поверхню й запікаємо 2-3 хвилини у мікрохвильовій печі. Готовий пласт обережно виймаємо з форми ще гарячим, кладемо на серветку з матерії верхнім боком вниз, з допомогою серветки згортаємо тісто рулетом і даємо йому повністю охолонути.

Холодний бісквіт розгортаємо, змащуємо ромовим кремом й знову щільно згортаємо рулетом. Поливаємо глазурю, прикрашаємо нарізаною апельсиновою цедрою, збитими вершками або заличками крему.

Ромовий крем: 3 ст. ложки муки та 1 яйце зварити з 250 гр молока. Охолоджуємо. Збиваємо 100 гр масла з 100 гр цукру. Додаємо 3-4 ст. ложки рому й обережно змішуємо з заварним кремом.

ТОРТА "ПГІЙКО РОМЕСКО"

4 анре, 4 बारे роя аро, 4 बारे роя тато паї, 60 г цукоро (гугло), цера лон, ромово кремо

О галбене розмакгас ле гуглеса ай екг цера лон, ай паї. Білки мішто змарас кретане ле ареса, пало кодо сьвас галбене масса ай ловкорес гамісарас. Вортакут-но форма 25x40 см макгас чглеса, вай учарас тейле фольгаса. Хумер чорас аврі анде форма, вортосарас опруно, ай лекас 2-3 перці (хваліни) анде мікроровно-ново бов. Гата о пласто ловкорес лас аврі анде форма кана пгабардо, сьвас пре салфетка про похтан опруна ргаса тейле, ле салфеткаса болдас о хумер анда рулоно ай пала кодо шудрарас лес. О шудро бісквіт розпгугтерас, макгас ромоса кремоса, ай пала кодо патярас андо рулета. Опре чвас пгабардо чоколода шукарісарас апельсінново морчаса (ціпаса), змарде тгудеса, вай кремоса.

Ромово кремо: 250 г тгуд тадо 3 बारे роя аро ай екг анре. Шудрарас змарас 100 г чіл, 100 г гугло. Кретане 3-4 बारे роя ай ловкорес гамісарас ле таде кремоса.

ПГЕРАСА

Американець приїхав у Лондон, найняв гідя, ходить, оглядає архітектуру. З часом йому це набридає:

Послухай, приятелю, чому у вас усе таке мале? Ось цей будинок, наприклад, в Америці був би разів у десять більший...

Само собою, сер. Це - психлікарня.

Американець авілас андо Лондоно, лас екг гдос. Те джкел е архітектура. Пала кодо леске пре говді гейлас:

Шун ман мануша. Со-стар ке туменде касаве са-цінкара? Джк кодо кгероро, екг пгдла пгенса, анде Америка кадо кгер авіло бі дешвар май баро...

Мішто пгенса, рая. Каді дили дуграді.

РОМАНИ ЯЗ
Газета Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства
Регістраційне свідоцтво серія KB №5877 від 20.02.2002 р.
Шеф-редактор **Аладар АДАМ**
Редактор **Євгенія Навроцька**
Редакція не завжди підлягає публізації авторів. За точністю наведених фактів відповідає автор. Редакція зберігає за собою право виправляти мову і скорочувати матеріали.
Повний або частковий переклад матеріалів дозволяється лише з посиланням на "Романи Яз".
АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: м.Ужгород, вул.Дунаєвського, 18.
телефакс (03122) 61-39-56.
E-mail:romanyag@tn.uz.ua
http://www.romaniyag.uz.ua
Віддруковано в Ужгородській міській друкарні, вул. Руська, 13.
Умови. друк. зрх. 2,5. Тираж 2500. Зам. № 448